زنجیره‌ ڕێنماییه‌كانی ڕێگای ڕاست (٢١)

چۆنێتی

فێربوونی دەست نوێژ و نوێژ

ئامادەکردنی

م. أبوبكر أحمد

پێداچونەوەی

م. صلاح الدين عبد الكريم

چاپی پێنجەم

١٤٣٢ کۆچی - ٢٠١١ زایینی

ناوەڕۆك

پێشەکی ٤
ئادابی دەست بەئاو گەیاندن ٦
قەدەغەلێكراوەكانی سەرئاو ٨
خۆپاك كردنەوە بەبەرد ١٤
فەزڵ وگەورەیی دەست نوێژ ١٥
چۆنێتی دەست نوێژ شۆرین بۆ نوێژ ٢٠
پاڕانەوەی دوای دەست نوێژ ٢٨
وشك كردنەوەی دوای دەست نوێژ ٢٩
چۆنێتی تەیەممووم كردن ٣٠
ئەوشتانەی دەست نوێژی پێ بەتاڵ دەبێتەوە ٣٤
چەند هەڵەیەك لەدەست نوێژدا ٣٣
چۆنێتی نوێژی پێغەمبەری خوا(ﷺ) ٣٥
زیكری دوای نوێژ ٥٠
ئەوشتانەی نوێژی پێ بەتاڵ دەبێتەوە ٥١
ئەوشتانەی قەدەغەی لێكراوە لەنوێژدا ٥٤
ڕێگە پێدراوەكانی ناو نوێژ ٦٠
دوو تێبینی گرنگ ٦٥
سەرچاوەكان ٦٧
ناوەڕۆك ٦٨

پێناسەی پەرتووک

ناوی پەرتووک: چۆنێتی فێربوونی دەست نوێژ و نوێژ .

ئامادەکردنی: أبوبكر أحمد .

پێداچوونەوەی: صلاح الدين عبد الكريم .

زنجیرە: زنجیرەی (٢١) لە زنجیرە ڕێنماییەکانی ڕێگای ڕاست .

ساڵی چاپ: ١٤٣٢ کۆچی- ٢٠١١ زایینی .

نۆبەتی چاپ: چاپی پێنجەم .

شوێنی چاپ: چاپخانەی سیڤا/ سلێمانی .

بنکەی بڵاوکردنەوە: کتێبخانەی سیما/چەمچەماڵ(٠٧٧٠١٢٣٦٠٨٩) .

ژمارەی سپاردن: ژمارە(٣٤٦)ی پێ دراوە لە لایەن وەزارەتی ڕۆشنبیرییەوە .

تیراژ: (٢٠٠٠ دانە) .

✍. مافی چاپکردن و لەبەرگرتنەوەی پارێزراوە .

سەرچاوەکان

(١) الْقُرْآن الْكَرِيم .

(٢) مُخْتَصَر تَفْسِيْر ابْن كَثِير:

(٣) تَفْسِيْر السَّعْدِي .

(٤) صَحِيح الْبُخَارِيّ .

(٥) صَحِيح مُسْلِم .

(٦) صَحِيح سُنَن أَبِي دَاوُد/ تَحقيق الشَّيْخ الْعَلاَّمَة: مُحَمَّد نَاصر الدِّين الأَلْبَاني (رَحِمَهُ اللَّه) .

(٧) صَحِيح سُنَن التِّرْمذيّ/ تَحقيق الشَّيْخ الْعَلاَّمَة: مُحَمَّد نَاصر الدِّين الأَلْبَاني (رَحِمَهُ اللَّه) .

(٨) صَحِيح سُنَن ابن مَاجَة/ تَحقيق الشَّيْخ الْعَلاَّمَة: مُحَمَّد نَاصر الدِّين الأَلْبَاني (رَحِمَهُ اللَّه) .

(٩) صَحِيح سُنَن الْنسائي / تَحقيق الشَّيْخ الْعَلاَّمَة: مُحَمَّد نَاصر الدِّين الأَلْبَاني (رَحِمَهُ اللَّه) .

(١٠) صَحِيح الْجَامِع الْصَّغِير وَزِيَادَتَه/ للشَّيْخ الْعَلاَّمَة: مُحَمَّد نَاصر الدِّين الأَلْبَاني (رَحِمَهُ اللَّه).

(١١) شَرْح رِيَاض الصَّالِحِينَ/ لِلشَّيْخ الْعَلاَّمَة: مُحَمَّد بن صَالِح الْعُثَيمين (رَحِمَهُ اللَّه) .

(١٢) صَحِيح فقه السنة/ الطبعة الثالثة/ ١٤٢١ هـ .

(١٣) الجامع الاحكام فقه السنة، للشيخ/ مُحَمَّد بْن صَالِح الْعُثيمين) .

(١٤) **چۆنێتی نوێژی پێغەمبەر**(ﷺ) **لە نوسینی زانای فەرموودەناس** الشَّيْخ الْعَلاَّمَة: مُحَمَّد نَاصر الدِّين الأَلْبَاني (رَحِمَهُ اللَّه).

(١٥) **چەند سەرچاوەیەکی تریش**...

لەکۆتاییدا...

سوپاسو ستایش بۆ خوای پەروەردگار کەیارمەتی دام بۆ ئامادەکردنی ئەم بابەتە، وە داواکارم لەخوای پەروەردگار کە ئەم پەرتوکە بکات بەهۆکارێك بۆ جوان ئەنجامدانی نوێژەکانمان إنْ شَاءَ اللَّه .

برای خۆشەویست ... خوشکی بەڕێز ...

ئەگەر هەرشتێك لەم پەرتوکەی بەردەستدایە لەڕاستی و ڕەواو حەق، ئەوا لەخوای تاکو تەنهاوەیە، وە هەر شتێکیش لە هەڵەو بیرچوون و خامۆش کردنی تێدابێت، ئەوا لە خۆمەوەو لە شەیتانەوەیە ... خوای پەروەردگارو پێغەمبەرەکەی (ﷺ) بەرین لێی ... وە پەنا دەگرم بەخوای پەروەردگار لەوەی کەشتێك بەئێوە بڵێم و خۆشم لەبیری بکەم .

تەنها ئەوەندە دەڵێم ئەگەر هەر کەسێك سوودی لەم پەرتوکە بینی لەدوعای چاکو خێر بێ بەشمان نەکات، بەڵکو خوای پەروەردگار لەتاوانەکانی من و ئێوەش خۆش بێت، إنْ شَاءَ اللَّه.

وە جێی خۆیەتی لێرەشەوە سوپاس و پێزانینی خۆم ئاراستەی مامۆستای بەڕێز (م. صلاح الدين عبد الكريم) بکەم کە توانی بۆ چاپی چوارەمیش ئەرکی پێداچونەوەو هەڵسەنگاندنی شەرعی ئەم پەرتوکە بگرێتە ئەستۆی خۆی، خوای پەروەردگار پاداشتی خەیری بداتەوە .

وَصَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِه مُحَمَّد وَآله وَأَصْحَابِه أَجْمَعِينَ .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

✍ . **م. أبوبكرأحمد** (١٤٣١) **هـ**

خوای پەروەردگار دەفەرموویّت:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قُمۡتُمۡ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ فَٱغۡسِلُواْ وُجُوهَكُمۡ وَأَيۡدِيَكُمۡ إِلَى ٱلۡمَرَافِقِ وَٱمۡسَحُواْ بِرُءُوسِكُمۡ وَأَرۡجُلَكُمۡ إِلَى ٱلۡكَعۡبَيۡنِۚ وَإِن كُنتُمۡ جُنُبٗا فَٱطَّهَّرُواْۚ وَإِن كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوۡ جَآءَ أَحَدٞ مِّنكُم مِّنَ ٱلۡغَآئِطِ أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمۡ تَجِدُواْ مَآءٗ فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدٗا طَيِّبٗا فَٱمۡسَحُواْ بِوُجُوهِكُمۡ وَأَيۡدِيكُم مِّنۡهُۚ﴾ (**المائدة: ٦**).

پێشەکی

إنَّ الْحَمْدَ للَّه نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ باللَّه منْ شُرُورِ أَنْفُسنَا وَسَيِّئَات أَعْمَالنَا مَنْ يَهْده اللَّهُ فَلاَ مُضلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْللْ فَلاَ هَادىَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾﴾ سورة آل عمران

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾﴾ سورة النساء

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾﴾ سورة الأحزاب

أَمَّا بَعْدُ...فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيث كتَابُ اللَّه وَأَحْسَنَ الْهَدْى هَدْىُ مُحَمَّد(ﷺ) وَشَرَّ الأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا وَكُلَّ مُحْدَثَة بِدْعَةٌ وَكُلَّ بِدْعَة ضَلاَلَةٌ وَكُلَّ ضَلاَلَة فِى النَّارِ.

باوەڕداری خۆشەویست: لای هەمووان ڕوون و ئاشکرایە، کە (نوێژ) پلەیەکی زۆر گەورەو گرنگی هەیە لەئیسلامدا، زیاتر لە پەرستشەکانی تر، وە بنچینەی ئیسلامە لەدوای شایەتی دان بەتاك و تەنهایی خوای پەروەردگار، وە پێغەمبەرایەتی پێغەمبەر (ﷺ)، هەروەها (نوێژ) کۆڵەکەی دینە، بەشی مرۆڤ لە دینەکەیدا بەستراوە بە پەیوەست بوون و گرنگی دان بە (نوێژ)ە کانییەوە .

وە هەروەها کۆڵەکەو بنچینەی هەموو ئایینەکانی پێش ئایینی ئیسلام بووە، وە کۆنترین پەرستشە کە پێویست کرابێت لەسەر مرۆڤەکان، خوای پەروەردگار پێویستی کردووە لەسەر هەموو پێغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) کە بە ئوممەتەکانیان ڕابگەیێنن و گرنگی پێبدەن و پەیوەست بن بە ئەنجامدانییەوە .

دوو تێبینی گرنگ...

١- هەموو ئەوەی کەباس کرا لە چۆنێتی فێربوونی دەست نوێژ و نوێژ هیچ جیاوازییەك نییە لەنێوان پیاوان و ئافرەتاندا، وە لەسوننەتی ڕاستی پێغەمبەردا (ﷺ) هیچ فەرموودەیەك نەهاتووە کە ئافرەتان جیا بکاتەوە لەپیاوان، هەروەها زانایانی ئیسلام دەفەرموون: ژنانیش هەمان شت ئەنجام دەدەن کەپیاوان ئەنجامی دەدەن(١) .

٢- بەڕیز کردنی چۆنێتی دەست نوێژو نوێژ: لەبەر ئەو هەموو فەرموودانەیە کە لە پێغەمبەری خواوە (ﷺ) وەرگیراوە جا گوفتاربێت یان کردار بێت کە باس لە چۆنێتیەکەی دەکات، وە هیچ فەرموودەیەك نییە کەپێغەمبەر (ﷺ) جارێك لەنوێژ کردنیدا ئەم پایانەی بەڕیز نەکردبێت .

(١) بڕوانە: چۆنێتی نوێژی پێغەمبەر(ﷺ) لەنوسینی زانای فەرموودەناس شێخ ئەلبانی (١١٤) .

(٧) گریان:

دروستە وە هیچی تێدا نییە ئەگەر کەسێك لە نوێژدا بێتو بگریەت، جا ئەو گریانە لە ترسی خوا بێت یان هەرشتێکی تر، هاوەڵی خۆشەویست علی(ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرموێت: لەڕۆژی بەدر سوارمان تێدا نەبوو جگە لە میقداد (ڕەزای خوای لێ بێ)، وە لە شەودا کەسمان نەدەبینرا هەموو خەوتبوین، جگە لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) کە لەژێر دارێکدا نوێژی دەکردو دەگریا تا بەیانی ڕۆژ بووەوە[(١)] .

(٨) قەدەغەکردنی کەسێك بە پێشتدا تێپەڕێت:

دروستە ڕێگرتن لە هەر کەسێك کە بیەوێت بە بەردەم نوێژدا تێ بپەڕێت، وە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی بەوکارە کردووە، هاوەڵان و شوێن کەوتوانی پەیڕەوی ئەم فەرمانەیان کردووە (ڕەزای خوای گەورەیان لێ بێ) هاوەڵی خۆشەویست ئەبو سەعید (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: ئەگەر یەکێك لەئێوە نوێژی دەکردو کەسێکیش دەیویست بەبەردەم نوێژەکەیدا تێپەڕێت، ئەوا با ڕێگەی پێنەدات وپاڵی پێوە بنێت، جا ئەگەر هەر نەگەڕایەوە، ئەوا با لەگەڵیدا بجەنگێت، چونکە ئەوە شەیتان ئەو کارەی پێ دەکات و شەیتانی لەگەڵدایە[(٢)] .

---

(١) (صَحِيح) أَخْرَجَهُ اِبْن خُزَيْمَة (٨٦٢) وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح ا لتَّرْغِيب وَالتَّرْهِيب (٥٤٥) .

(٢) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٥٠٩) و مُسْلِمٌ (١١٢٩) .

ئەمیش هەمووی لەبەر گەورەیی (نوێژ)ە، چونکە هیچ کردەوەو پەرستشێك نییە وەکو (نوێژ) کاریگەری هەبێت لەسەر(دڵ و دەروون)و پاك کردنەوەیان، وە یەکەم پەرستشە کەپێویست کرابێت لەسەر ئوممەتی پێغەمبەر(ﷺ)، وە یەکەم پەرستشە کە لەسەروی حەوت ئاسمانەوە پێویست کراوە، وە نیشانەی هەرە گەورەیە کەباوەڕداری پێ جیا دەکرێتەوە لەبێ باوەڕ، پەروەردگار کردوویەتی بە بنەوایەك بۆ جێگیر بوونی برایەتی لەنێوان باوەڕداراندا، هەروەها یەکەم پرسیارە کە لەڕۆژی دواییدا لەمرۆڤەکان دەکرێتو یەکەم نیشانەیە کەباوەڕداری پێ دەناسرێتەوە لەڕۆژی دواییدا، پەروەردگار ئەنجام نەدانی ئەم پەرستشەی بەهۆکارێك باسکردووە بۆ ڕۆیشتنە ئاگری دۆزەخ خوا پەنامان بدات .

<u>کەواتە باوەڕداری خۆشەویست:</u> ئەگەر پەرستشێك پایەو بنچینەیەك بێت لەبنچینەکانی ئایینی ئیسلام، وە نیشانەیەك بێت لە جیاکردنەوەی باوەڕدار لەبێ باوەڕ، وە هۆکارێك بێت بۆ جێگیر بوونی برایەتی لە نێوان باوەڕداراندا، هەروەها هۆکارێکیش بێت بەهۆی ئەنجام نەدانییەوە بچیتە ناو ئاگری دۆزەخ، ئەوا جێی خۆیەتی کە بەڕاستی هەوڵو کۆششێکی زۆر بخەینە گەڕ بۆ ئەوەی بەتەواوی لێی شارەزا ببین‌و بە باشترین شێوە ئەنجامی بدەین، هەر بۆیە لەبەر گەورەییو گرنگی (نوێژ) بە پێویستم زانی کە باسی چۆنێتی فێربونی(**دەستنوێژو نوێژ**) بکەم، لەسەر بنچینەی قورئانو سوننەتی پێغەمبەری خوا(ﷺ) هەتاکو خوای پەروەردگار سودبەخشمان بکات لەسەر چۆنێتی ئەنجامدانیان .

✍ . م. **أبوبكر أحمد**

١٤٣١ کۆچی - ٢٠١٠ زایینی

ئادابی دەست بەئاو گەیاندن

بۆ چوونە سەر ئاو شەریعەتی ئیسلام چەند ئادابێکی داناوە، لەوانەش:

(١) **چوونە سەر ئاو** (دُخُولُ الْخَلاء)

کاتێك دەچیت بۆ سەر ئاو دەبێت قاچی چەپت پێشبخەیتو بڵێیت:

(اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِث)[1] .

واتە: خوایە من پەنات پێدەگرم لە جنۆکەی نێرو مێ، هاوەڵی خۆشەویست (ئەنەس(خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرموێت: هەرکات پێغەمبەری خوا (ﷺ) بچوایەتە سەر ئاو ئەمەی دەفەرموو. هەروەها پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە فەرموودەیەکی تردا فەرموویەتی:

(سِتْرُ مَا بَيْنَ الْجِنِّ وَعَوْرَاتِ بَنِي آدَمَ إِذَا دَخَلَ الْكَنِيفَ أَنْ يَقُولَ: ﴿بِسْمِ اللَّهِ﴾)[2] .

واتە: پەردەی نێوان جنۆکەو عەورەتی ئادەمیزاد ئەوەیە کاتێك چوو بۆ سەرئاو بڵێت: ﴿بِسْمِ اللَّهِ﴾

بڕوانە وێنەکە ←

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (١٤٢) و مُسْلِمٌ (٣٧٥) .

(٢) (صَحِيح) أَخْرَجَهُ ابن مَاجَه فِي السُّنَن (٢٧٩) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي إِرْوَاءِ الغَلِيْل(٥٠) .

(٦) گرتنی قورئان بەدەستەوەو سەیر کردنی لە نوێژدا :

زانایان بۆچوونیان جیاوازە سەبارەت بە گرتنی قورئان بەدەستەوە، هەندێکیان دەفەرموون باش وایە کە ئیمام قورئان لەبەر بکات، بۆ ئەوەی پێویستی بەوە نەبێت کە قورئان بە دەستەوە بگرێت، چونکە خشوع لە نوێژدا نایەڵێت، وە هەندێکی تریان دەفەرموون دروستە لەنوێژدا بیتو قورئانیش بەدەستەوە بگریت، جا ئەو کەسە ئیمام بێت قورئان لەسەر موصحف بخوێنێت، یان بۆ ڕاست کردنەوەی ئیمام بێت، پێشەوا بوخاری بابێکی داناوە بەناوی (باب إِمَامَةِ الْعَبْدِ وَالْمَوْلَى)، کە دایکی باوەڕداران عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) بەندەیەکی هەبوو ناوی(ذَكْوَان) بوو پێش نوێژی بۆ دەکردن و قورئانی بەدەستەوە دەگرت[1]، هەروەها پێشەوا نەوەوی دەفەرمووێ: دروستەو هیچی تێدا نییە، ئەگەر پەڕەکانیشی هەڵبداتەوە هەندێك جار، هەروەها دەفەرمووێت: دەتوانێت سەیری نوسراوی تریش بکات جگە لەقورئان[2]، **هەروەها پرسیار کرا لە زانای پایەبەرز شێخ ئیبن باز دەربارەی قورئان بە دەستەوەگرتن بۆ ئیمام؟ لە وەڵامدا فەرمووی: بەڵێ دروستەو هیچی تێدا نییە، ئەگەر ئەو ئیمامە قورئانی لەبەر نەبێت یان لاوازبێت لە حیفظدا[3] .**

(١) صَحِيح الْبُخَارِيُّ، باب إِمَامَةِ الْعَبْدِ وَالْمَوْلَى(٥٤) وَكَانَتْ عَائِشَةُ يَؤُمُّهَا عَبْدُهَا ذَكْوَانُ مِنَ الْمُصْحَفِ .

(٢) **بڕوانە:** الْمَجْمُوع شَرْحِ الْمُهَذَّبِ (٤/٩٥).

(٣) **بڕوانە:** مَجْمُوع فَتَاوى للشيخ العَلاَمَة (عَبْد الْعَزِيز بن بَاز(١١/٣٤٠).

(٤) وەڵام دانەوەی سەلام بە ئاماژەکردن:

دروستە وەڵامدانەوەی سەلام بە ئاماژە کردن ئەگەر چی لە نوێژیشدا بیت، هاوەڵی خۆشەویست صوهەیب (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: بەلای پێغەمبەری خوا (ﷺ) تێپەڕ بووم نوێژی دەکرد، سەلامم لێکرد، ئەویش وەڵامی دامەوە بەئاماژە کردن[1] .

(٥) ڕاست کردنەوەی هەڵە بۆ ئیمام:

دروستە ڕاستکردنەوەی هەڵە بۆ ئیمام ئەگەر هەڵەی کرد، جا ئەگەر لەقورئان خوێندندا بوو بۆی ڕاست دەکرێتەوە، وە ئەگەر ڕوکنێکی نوێژی لەبیر چوو ئەوا بەوتنی (سُبْحَانَ اللَّه) ئاگادار دەکرێتەوە، هاوەڵی خۆشەویست ئیبنو عومەر(ڕەزای خوایان لێ بێ) دەفەرمووێت: جارێکیان پێغەمبەری خوا (ﷺ) نوێژی کرد لەکاتی قورئان خوێندندا لێی تێکەڵ بوو، پاشان کەسەلامی دایەوە بە ئوبەی کوڕی کەعب (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: ئایا لەگەڵماندا نوێژت کرد؟

ئەویش فەرمووی: بەڵێ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێی فەرمووی: چی ڕێگری لێ کردی کەوابیرم بخەیتەوە [2] .

(١) (صَحِيح) أَخْرَجَهُ أَبُودَاوُد (٩٢٥) والتِّرْمِذِي (٣٦٧) والنَّسَائِيُّ (١١٨٦) وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني .
(٢) (صَحِيح) أَخْرَجَهُ أَبُودَاوُد (٩٠٧) وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني .

(٢) هاتنە دەرەوە لەسەر ئاو (الْخُرُوجِ مِنْ الْخَلاءِ)

هەر کاتێك لەسەرئاو بوویت و بتەوێ بێیتە دەرەوە، دەبێت لەپێشدا قاچی ڕاستت پێش بخەیت و پاشان بێیتە دەرەوە، ئینجا بڵێی: (غُفْرَانَكَ) واتە: خوایە لێم خۆشببە، دایکی باوەڕداران خاتوو (عَائِشَةَ) (خوای لیّ ڕازی بێت) دەفەرمووێت:

(كَانَ النَّبِيُّ (ﷺ) إِذَا خَرَجَ مِنَ الْخَلاَءِ قَالَ « غُفْرَانَكَ»)[1] .

واتە: پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەرکاتێك لەسەر ئاو بهاتایەتە دەرەوە دەیفەرموو: (غُفْرَانَكَ) واتە: خوایە لێم خۆشببە .

بڕوانە وێنەکە ←

(١) (حَسَن) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُد وَالتِّرْمِذِيّ وابن ماجه وَحَسَّنَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحِيح الْجَامِع(٤٧٠٧) .

قەدەغە لێکراوەکانی سەرئاو:

(١) نە ڕوو نە پشت لە قیبلە مەکە (لاَتَسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَلاَ تَسْتَدْبِرْهَا):

لە کاتی ڕزگاربوون لە پاشەڕۆدا ڕو وپشت لەقیبلە مەکە، چونکە پێغەمبەری خوا (ﷺ) قەدەغەی کردووە، هاوەڵی خۆشەویست ئەبو ئەیوبی ئەنصاری (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی:

(إذا أتَيتُمُ الغائِطَ فَلا تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ وَلاتَسْتَدْبِرُوهَا وَلَكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرِّبُوا)[١].

واتە: ئەگەر چوونە سەر ئاو نەڕوو لەقیبلە بکەن نەپشت، بەڵکو ڕوو بکەنە ڕۆژهەڵات یان ڕۆژئاوا .

هاوەڵی خۆشەویست ئەبو ئەیوبی ئەنصاری (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: کاتێك هاتینە شام ئاودەسەکان ڕووەو قیبلە درووست کرابوون، ئێمەش هەرکات بچووینایەتە سەر ئاو، ئەوا لار دەبووینەوەو داوای لێخۆش بوونمان لە خوا دەکرد .

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٣٩٤) ومُسْلِمٌ (٦٠٨) .

ڕێگەپێدراوەکانی ناو نوێژ

(١) چوونە پێشەوە لەکاتی پێویستیدا:

دروستە ئەگەر کەسێك لە نوێژدا بێت و بچێتە پێشەوە یان بێتە دواوە، جا ئەگەر ئەو نوێژە فەرز بێت یان سوننەت، دایکی باوەڕداران عَائشَةَ(ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە ماڵەوە نوێژی دەکرد دەرگای ژوورەکەش داخرابوو، جا منیش هاتم و لە دەرگامدا، پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەرگاکەی بۆکردمەوە، دەرگاکەش ڕووی لەقیبلە بوو[١] .

(٢) کوشتنی مارو دووپشك:

دروستە لە نوێژدا بێتو مارو دووپشك بکوژێت، ئەبو هورەیرە(ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (اقْتُلُوا الأَسْوَدَيْنِ فِي الصَّلاَةِ الْحَيَّةَ وَالْعَقْرَبَ)[٢] واتە: دوو ڕەشەکە بکوژن لە نوێژدا، (مارو دوپشك)

(٣) هەڵگرتنی منداڵ:

دروستە ئەگەر کەسێك لە نوێژدا بێتو منداڵ بێتە بەردەمی وهەڵی بگرێت، ئەبو قەتادە (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت:[٣] پێغەمبەری خوا (ﷺ) نوێژی دەکرد، کچەکەی زەینەبی کچی پێغەمبەر (ﷺ) دەهاتە بەردەم نوێژەکەی جا ئەگەر سوژدەی ببردایە دای دەناو ئەگەر هەڵبسایەتەوە هەڵی دەگرت .

(١) (حَسَن) أَخْرَجَهُ التِّرْمذِي (٦٠٦) و النَّسَائِيُّ (١٢٠٦) وَحَسَّنَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي مِشْكَاة الْمَصَابيح (١٠٠٥) .

(٢) (صَحِح) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُد (٩١٢) و التِّرْمِذِي (٣٩٠) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح الْجَامع (١١٤٧) .

(٣) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٥١٦) و مُسْلِمٌ (١٢١٢) .

(١٢) لەبەر کردنی پۆشاکی تەنك:

پێویستە لەسەر باوەڕدار لەکاتی نوێژدا پۆشاکێك لەبەر بکەن کە عەورەتیان دابپۆشێت، چونکە لەبەر کردنی پۆشاکی تەنك لەنوێژدا قەدەغە کراوەو خۆشوبهاندنە بە هاوبەش بڕیاردەران، وە نابێت باوەڕدار خۆی بشوبهێنێت بە هاوبەش بڕیاردەران، وە بێگومان خوای پەروەردگار فەرمانی پێکردووین لەکاتی ئەنجامدانی نوێژدا پۆشاکێك لەبەر بکەین جوان بێت و عەورەتمان دابپۆشێت[١] .

(١٣) تێپەڕ بوون بەبەردەم نوێژدا :

باوەڕدار پێش ئەوەی نوێژ بکات، پێویستە بەربەستێك بۆخۆی دابنێت تاوەکو هیچ شتێك نوێژەکەی پێ نەبڕێت، پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەڕەشەی توندی لەو کەسانە کردووە، بەبەردەم کەسێکدا تێ دەپەڕن کە نوێژ دەکات، هاوەڵی خۆشەویست ئەبو جوهەیم(ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: ئەگەر ئەو کەسەی بەبەردەم نوێژێکدا تێدەپەڕێت بزانێت چەندە تاوانی لەسەرە؟ ئەوا ئەگەر (چل) بوەستایە زۆر بۆی باشتر بوو لەوەی کە بەبەردەم ئەو نوێژەدا بڕوات، هاوەڵەکان (ڕەزای خوایان لێ بێت) دەفەرموون: نازانین مەبەستی پێغەمبەری خوا (ﷺ) (چل ڕۆژ بوو، یان چل مانگ، یان چل ساڵ بوو) [٢].

---

(١) بروانە: مُخْتَصَر تَفْسِيرُ ابْن كَثِير (١/٣٩٠) .

(٢) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٥١٠) و مُسْلِمٌ (١١٣٢) .

(٢) بەدەستی چەپ تارات بکە (اسْتَنْجِ بِالْيَسَار):

دەستی چەپ بۆ پیسی لابردن بەکار دەهێنرێت، واتە: نابێت بەدەستی ڕاست تارات بکەیت، ئەبو قەتادە (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی:

(إِذَا بَالَ أَحَدُكُمْ فَلاَ يَأخُذَنَّ ذَكَرَهُ بِيَمِينِه، وَلاَيَسْتَنْجِي بِيَمِينِه)[١] .

واتە: ئەگەر یەکێکتان میزی کرد، ئەوا با بەدەستی ڕاستی زەکەری نەگرێت، وە خۆیشی بە دەستی ڕاستی پاك نەکاتەوە .

(٣) خۆپاراستن لە پریشکی پاشەڕۆ (الاِسْتِنْزَاه مِنَ الْبَوْل):

پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاگاداری کردووینەتەوە کە خۆمان جوان لە پاشەڕۆ پاك بکەینەوە، چونکە خۆ پاك نەکردنەوە هۆکارێکە بۆسزای ناو گۆڕ، ئەنەس (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (تَنزهُوا مِن الْبَوْلِ فإنّ عامّةَ عذابِ القَبْرِ مِنْهُ)[٢] واتە: خۆتان لەپاشەڕۆ جوان پاك بکەنەوە، چونکە زۆرینەی ئەو کەسانەی کەسزای ناو گۆڕ دەدرێن بەهۆی جوان پاك نەبوونەوەیانە لەپاشەڕۆ، وە جارێکیان پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەلای دووگۆڕدا تێپەڕیو فەرمووی: خاوەنی ئەم دووگۆڕە سزادەدرێن، چونکە یەکێکیان خۆی لەپاشەڕۆ پاك نەدەکردەوە[٣].

---

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (١٥٤) و مُسْلِمٌ (٦١٢)، بەڵام ئەگەر کەسێك عوزرێکی هەبێت هیچی تێدا نییە إِنْ شَاءَ اللَّه .

(٢) (صَحِيح) أَخْرَجَهُ الدَّارَقُطْنِيّ، وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح الجَامِع (٣٠٠٢) .

(٣) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (١٣٧٨) و مُسْلِمٌ (٦٧٥) .

(٤) نەگرتنەوەی بۆڕی ئاو (الإِهْمَالُ فِي إِغْلَاق صَنَابِيرِ الْمَاءِ):

پشتگوێ خستن‌و نەگرتنەوەی بۆڕی ئاو کارێکی نادروستە ئیمامی نەوەوی (ڕەحمەتی خوای لێبێ) دەفەرمووێت: (وَأَجْمَعَ الْعُلَمَاءُ عَلَى النَّهْي عَنْ الْإِسْرَاف فِي الْمَاء وَلَوْ كَانَ عَلَى شَاطِئِ الْبَحْر وَقَالَ: بَعْض أَصْحَابنَا الْإِسْرَاف حَرَام)[١].

واتە: زانایان لەسەر ئەوە یەك دەنگن کە بەفیڕۆدانی ئاو کارێکی نادروستەو ڕێگە پێ نەدراوە ئەگەر لەسەر کەناری ڕووباریش بێ، وە هەندێك لە هاوەڵانمان فەرموویانە دەست بڵاوی و ئیسرافکردن حەرامە (وَاللَّهُ أَعْلَم).

(٥) قسە کردن لە ناو ئاودەستدا (الْكَلام فِي الْخَلاءِ):

قسەکردن لە ناو ئاودەس کارێکی قێزەون‌و ناشرینە، ئیمامی نەوەووی (ڕەحمەتی خوای لێبێ) دەفەرموێت: (وَكَذَلِكَ يُكْرَه الْكَلام عَلَى قَضَاء الْحَاجَة بِأَيِّ نَوْع كَانَ مِنْ أَنْوَاع الْكَلام، وَيُسْتَثْنَى مِنْ هَذَا كُلّه مَوْضِع الضَّرُورَة، كَمَا إِذَا رَأَى ضَرِيرًا أَوْ حَيَّة أَوْعَقْرَبًا أَوْغَيْر ذَلِك ...)[٢].

واتە: قسەکردن لەسەر ئاو کارێکی ناشرین‌و قێزەونە، بەهەر شێوەیەك لە شێوەکان بێت، جگە لەوەی کەسێك شتێکی زیان بەخش ببینێت، وەك **(مار یان دوپشك، هتد)**، لەم حاڵەتەدا پێویستە خەڵکی ئاگادار بکرێتەوە بۆ ئەوەی کەس زیانی پێ نەگات، هەروەها ڕێ نشاندانی نابینا بۆ ئەوەی گیانی پیس نەبێت.

---

(١) بروانە: (شَرْح النَّوَوِيّ على مُسْلِم) (٤/٢) وتُحْفَةُ الأَحْوَذِيّ (١/٦٧/٥٢)، وە جگە لەوانیش.

(٢) بروانە: (شَرْح النَّوَوِيّ على مُسْلِم(٢/٨٦/٥٥٥) وتُحْفَةُ الأَحْوَذِيّ (٨/٢٨٢/٣٣٠٦) وە جگە لەوانیش.

(١٠) جوڵاندنەوەی زۆر:

زانایان پێیان باش نییە، کە زۆر جوڵە بکرێت لە نوێژدا، چونکە جوڵانەوەی زۆر خشوع لەنوێژدا ناهێڵێت، هاوەڵی خۆشەویست جابر(ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: لە نوێژدا زۆر جووڵە جووڵمان دەکرد پێغەمبەری خوا (ﷺ) بینیمانی، پاشان فەرمووی: دەتان بینم دەستان بەرز دەکەنەوەو زۆر دەجوڵێنەوە لەنوێژدا، ئایا بۆ جوان ناوەستن و بە هێمنی نوێژەکانتان ناکەن؟ هەروەك چۆن مەلائیکەتەکان دەوەستن و خواپەرستی دەکەن؟ هاوەڵەکان (ڕەزای خوایان لێبێ) فەرموویان ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) چۆن مەلائیکەتەکان دەوەستن بۆ خواپەرستی؟ ئەویش فەرمووی: بەڕیز دەوەستن و ڕیزەکانیان ڕێك دەخەن[١] بەڵام ئەوەی ئاشکرایە لەناو موسڵماناندا کەسانێك هەن کاتێك نوێژ دەکەن، زۆر دەجوڵێنەوە، جا کەسی وا هەیە پۆشاکەکەی ڕێك دەخات، یان دەست بەدەم‌و چاویدا دێنێت، بگرە جاری وا هەیە پەنجەش دەکرێت بەناو لوتدا، لەڕاستیدا ئەم کارانە هەموویان ناشیرین و قێزەونن بەتایبەتی پەنجە کردن بەلوتدا، چونکە ئەم کارە ئەگەر کەسێك لە نوێژیشدا نەبێت کارێکی ناشیرینە چ جای لەنوێژدا کە بەرامبەر خوای پەروەردگار ڕاوەستاوە.

(١١) پۆشاك بەسەر شاندا:

هاوەڵی خۆشەویست ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا(ﷺ) قەدەغەی کردووە کەسێك نوێژ بکات‌و پۆشاکەکەی بدات بەسەرشانیدا، واتە: قۆڵی لێوە دەرنەکات[٢].

---

(١) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (٩٦٧).

(٢) (حَسَن) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُد (٦٤٣) وحَسنهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح الْجَامِع (٦٨٨٣).

(٨) ڕاخستنی هەردوو ئانیشك لە سوژدە:

قەدەغە كراوە لە سوژدەدا ئانیشك ڕابخرێت، هەروەك چۆن سەگ ڕای دەخات، هاوەڵی خۆشەویست ئەنەس (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ، وَلاَ يَبْسُطْ أَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ انْبِسَاطَ الْكَلْبِ)[1] واتە: ڕێك ببنەوەو ڕاست ببنەوە لەسوژدەدا، وە باڵتان ڕامەخەن هەروەك چۆن سەگ باڵی ڕادەخات .

(٩) قورئان خوێندن لەڕوكوع و سوژدە:

قەدەغەكراوە لەڕوكوع و سوژدەدا قورئان بخوێنرێت، هاوەڵی خۆشەویست ئیبنو عەباس (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (أَلاَ وَإِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَقْرَأَ الْقُرْآنَ رَاكِعًا أَوْ سَاجِدًا...)[2] .

واتە: ئاگادار بن من ئەوەم لێ قەدەغە كراوە لەڕوكوع و سوژدەدا قورئان بخوێنم، زانای فەرموودەناس شێخ ئەلبانی دەفەرمووێت: ئەم قەدەغەكردنە گشتیە، واتە نوێژی فەرزو سوننەت دەگرێتەوە[3] .

هەروەها پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: لەڕوكوعدا گەورەیی پەروەردگارتان دەربڕن، وە لە سوژدەدا زۆر لەپەروەردگارتان بپاڕێنەوە .

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٨٢٢) ومُسْلِمٌ (١١٠٢) .

(٢) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (١٠٧٤) .

(٣) بڕوانە: چۆنێتی نوێژی پێغەمبەر(ﷺ) لەنوسینی زانای فەرموودەناس شێخ (مُحَمَّد نَاصِر الدِّين الأَلْبَانِي) .

(٦) خۆپاك كردنەوە بە پشقل وئێسقان (الإِسْتِنْجَاءُ بِبَعْرَةٍ أَوْ عَظْمٍ):

قەدەغە كراوە لە شەرعی ئیسلامدا خۆپاككردنەوە بەپشقلو ئێسقان، هاوەڵی خۆشەویست جابر (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: (نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَنْ يُتَمَسَّحَ بِعَظْمٍ أَوْ بِبَعْرٍ)[1] واتە: پێغەمبەری خوا (ﷺ) قەدەغەی كردووە خۆپاك كردنەوە لە پاشەڕۆ بەپشقل و ئێسقان .

(٧) دەست بە ئاو گەیاندن لەسەر ڕێگای خەڵك (التَّخَلِّي فِي طَرِيقِ النَّاسِ أَوْظِلِّهِمْ)

یەكێك لەو شوێنانەی كە لەشەرعدا قەدەغەی لێكراوە بۆدەست بە ئاو گەیاندن بریتیە لە شوێنی هاتوچۆ كردنی خەڵكی، یان لە سێبەری شوێنێك كەخەڵكی لێی دادەنیشێت، هاوەڵی خۆشەویست ئەبو هورەیرە (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: «اتَّقُوا اللَّعَّانَيْنِ» قَالُوا وَمَا اللَّعَّانَانِ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ(ﷺ) قَالَ: الَّذِى يَتَخَلَّى فِى طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ فِى ظِلِّهِمْ)[2] .

واتە: خۆتان بپارێزن لەو دوو شتەی كەدەبنە هۆی نەفرەت لێكردن، ووتیان ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەو دوو شتە چیە؟ فەرمووی: ئەو كەسەی كە لەسەر ڕێگای خەڵكی دەست بە ئاو دەگەیێنێ، یان لە سێبەرێك كە خەڵكی لێی دادەنیشێت .

(١) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (٦٠٧) .

(٢) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (٦١٧) .

(٨) دەست بە ئاوگەیاندن لە حەمامدا (قَضَاءُ الْحاجَّة فِي الْمُسْتَحَمِّ)

هاوەڵی خۆشەویست عَبْد اللَّه بْن مُغَفَّل (خوای لێ ڕازی بێت) **دەفەرمووێت:**
(أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) نَهَى أَنْ يَبُولَ الرَّجُلُ فِي مُسْتَحَمِّهِ)[١] **واتە: پێغەمبەری خوا (ﷺ) قەدەغەی کردووە میزکردن لە حەمامو شوێنی خۆشۆرین .**

تێبینی/ زاناکان دەفەرموون: ئەگەر حەمامێك ڕێڕەوێکی هەبوو یان (کوناوێك)، ئەوا ئەم قەدەغەیە نای گرێتەوە (واتە: شوێنەواری پیساییەکەی پێوە دیار نەما بێت)[٢] .

(٩) نابێت میزو پاشەڕو بکرێتە ناو ئاوی ڕاوەستاو(لاَ يُبُول فِي الْمَاءِ الرَّاكِد)

هاوەڵی خۆشەویست جابر (خوای لێ ڕازی بێت) **دەفەرمووێت: (أَنَّهُ نَهَى أَنْ يُبَالَ فِي الْمَاءِ الرَّاكِدِ.)**[٣] **واتە: پێغەمبەری خوا (ﷺ) قەدەغەی کردووە میزو پاشەڕۆ بکرێتە ناو ئاوی ڕاوەستاو .**

تێبینی/ ئەم قەدەغەیە بۆ ئاوێکە کە لەبەری ناڕواتو کەم بێت، چونکە بۆنو ڕەنگی دەگۆڕێتو پیس دەبێت، بەڵام ئەگەر ئاوەکە زۆر بوو ئەوا ئەم قەدەغەیە نای گرێتەوە، بەڵام ئەگەر خۆپارێزی بکرێتو ئەو کارە ئەنجام نەدرێت ئەوا چاکترو باشترە، (وَاللَّه أَعْلَم)[٤] .

---

(١) (صَحيح) أَخْرَجَه التِّرْمذي (٢١) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحِيح الْجَامع (٧٣٢٥) .
(٢) بڕوانە: (تُحْفَةُ الأَحْوَذِيّ) (٢٧/١) وة (نَيْل الأَوْطَار) (٢٢٣/١) وە جگە لەوانیش .
(٣) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (٦٠٨) .
(٤) بڕوانە: (شَرْح النَّوَوِيّ عَلى مُسْلِم) (٤٥٤/١) وە جگە لەویش .

٧- کۆکردنەوەی پۆشاك و پرچ:

مەبەست لەکۆکردنەوەی پۆشاك و پرچ پاراستنێتی لە بڵاوبونەوەی لە نوێژدا، وە یان کۆیان بکاتەوە لە کاتی سوژدە بردندا، زۆریك لەموسڵمانان لەنوێژدا کاتێك دەچن بۆ سوژدە شەرواڵەکەیان هەڵدەکەنو پاشان دەچن بۆسوژدە هاوەڵی خۆشەویست ئیبنو عەبباس (ڕەزای خوایان لێ بێ) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی:
(أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ وَلاَ أَكُفَّ ثَوْبًا وَلاَ شَعْرًا)[١] .

واتە: فەرمانم پێکراوە سوژدە بەرم لەسەر حەوت ئەندام، نەپۆشاك کۆبکەمەوە نەپرچ، زانای فەرموودەناس شێخ ئەلبانی دەفەرمووێ: ئەم نەهی کردنە تایبەت نییە بەکاتی نوێژەوە، بەڵکو ئەگەر پۆشاکەکەی یان پرچی پێش نوێژ کۆ کردبێتەوەو پاشان بەو شێوەیە ڕۆیشتە نوێژەکەوە، ئەوا بەهەمان شێوە نەهیەکە دەیگرێتەوە، بە بۆچوونی زۆربەی زانایان، وە جارێکیان پێغەمبەری خوا (ﷺ) پیاوێکی بینی پرچی کۆکردبۆوە لەپشتی سەری فەرمووی: نمونەی ئەم پیاوە، وەك کەسێك وایە کە بەسترابێتەوەو نوێژیش بکات[٢] .

هە ڵکردنی قۆڵی قەمیس بەشێکە لە کۆکردنەوەی پۆشاك، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

---

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٨١٦) و مُسْلِمٌ (١٠٩٦) .
(٢) بڕوانە: چۆنێتی نوێژی پێغەمبەر(ﷺ) لەنوسینی زانای فەرموودەناس شێخ (مُحَمَّد نَاصِر الدِّين الأَلْبَاني) .

(٥) ئاوڕدانەوە ولاکردنەوە(الإلتِفَات) :

لەناو خەڵکیدا کەسانێك هەن کاتێك نوێژ دەکەن ئاوڕ دەدەنەوە بەلای ڕاست و چەپیاندا، وە یان سەیری سەقفی خانوو مزگەوت دەکەن، بگرە جاری واهەیە بیر لەچۆنێتی دروستکردنی نەخش و جوانیەکەیشی دەکەنەوە، پێغەمبەری خوا(ﷺ) ئەم کردارەی قەدەغەکردووە لەنوێژدا، وە جەختیشی لەسەر ئەم قەدەغە کردنە کردۆتەوە[(١)] چونکە خشوع لەنوێژدا ناهێلێت، دایکی باوەڕداران عَائِشَةَ (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێ: پرسیارم کرد لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەبارەی ئاوڕدانەوەو لاکردنەوە لەنوێژدا، ئەویش فەرمووی: (هُوَ اخْتِلاَسٌ يَخْتَلِسُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلاَةِ أَحَدِكُمْ)[(٢)] واتە: ئاوڕدانەوە دزیە شەیتان لەنوێژەکەتانی دەدزێت.

(٦) باوێشك دان (التَّثَاؤُب):

هەندێك لەموسڵمانان لەناو نوێژدا ئەگەر باوێشکی بۆ بێت، ئەوا دەمی دەکاتەوەو دەنگێکی بەرزی لێ دەردەچێت، لەڕاستیدا ئەم کارە زۆر ناشرینە، هاوەڵی خۆشەویست ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: باوێشك دان لەشەیتانەوەیە، جا هەر کەسێك باوێشکی هات بابیگێڕێتەوە ئەگەر توانی، چونکە ئەگەر کەسێك باوێشك بدات وبڵێ(ها)، ئەوا شەیتان پێی پێدەکەنێت[(٣)] .

تێبینی: دروستە لەنوێژدا ئەگەر باوێشکت هات پشتی دەستی چەپت بخەیتە سەر دەمت .

(١) بڕوانە: چۆنێتی نوێژی پێغەمبەر(ﷺ) لەنوسینی زانای فەرموودەناس شێخ (مُحَمَّد نَاصِر الدِّين الأَلْبَانِي) .
(٢) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٧٥١) .
(٣) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٣٢٨٩) .

تێبینی/

سوننەتە شۆرینی هەردوو ناو لە پی دەست لە دوای دەرچوون لەسەرئاو .

هەرکاتێك لەسەرئاو بوویت، پاشان هاتیتە دەرەوە، ئەوا بەئاوو سابون هەردوو ناو لەپی دەستت پاك بشۆرە، چونکە باوەڕدار پاکەو ئایینی پیرۆزی ئیسلامیش بانگمان دەکات بۆ پاك و خاوێنی ئەبو هورەیرە (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت:

(كَانَ النَّبِىُّ (ﷺ) إِذَا أَتَى الْخَلاَءَ أَتَيْتُهُ بِمَاءٍ فِى تَوْرٍ أَوْ رَكْوَةٍ فَاسْتَنْجَى. وَفِي رِوَايةٍ: (ثُمَّ مَسَحَ يَدَهُ عَلَى الأَرْضِ ثُمَّ أَتَيْتُهُ بِإِنَاءٍ آخَرَ فَتَوَضَّأَ)[(١)] .

واتە: کاتێك پێغەمبەری خوا (ﷺ) بچوایەتە سەر ئاو لە سەتڵێکی بچوکدا ئاوم بۆ دەبرد ئەویش تاراتی پێدەکردوو خۆی پێ پاك دەکردەوە. هەروەها لە فەرموودەیەکی تردا پاش ئەوەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەربچوایە لەسەر ئاو ئەوا دەستی بەسەر زەویدا دەهێنا(پاکی دەکردەوە)، پاشان لەقاپێکی تردا ئاوم بۆ دەهێناو دەست نوێژی پێدەگرت .

(١) (حَسَن) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُد (٤٥) وَابن ماجة(٣٥٩) وَحَسَّنَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي مِشْكَاة الْمَصَابِيح(٣٦٠) .

خۆپاك كردنەوە بە (بەرد)

دروستە بۆكەسێك ئاوی دەست نەكەوێت بە سێ بەرد خۆی پاك بكاتەوە، دایكی باوەڕداران عَائِشَةَ (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: ئەگەر كەسێك لەئێوە چووە سەر ئاو با سێ بەرد لەگەڵ خۆی ببات خۆی پێ پاك بكاتەوە سێ بەرد بەسە بۆ پاكبونەوە[(١)] .

بەڵام خۆپاكردنەوە لەپاشەڕۆ لەسێ بەرد كەمتر قەدەغەی لێكراوە، هاوەڵی خۆشەویست سەلمانی فارسی(خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) قەدەغەی كردووە لێمان خۆپاك كردنەوە لەسێ بەرد كەمتر بێت[(٢)] .

وە هەروەها دروستە ئەگەر بەرد دەست نە كەوێت بە (كلێنس یان پەڕۆ، هتد) خۆ پاك بكرێتەوە، وَاللَّه أَعْلَم .

(١) (صَحيح) أَخْرَجَه أَبودَاوُد (٤٠) وَالْنسائِي (٤٤) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح الْجَامع (٥٤٧).
(٢) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (٦٠٥).

(٣) دەست گرتن لەسەر پەراسوو (الاخْتِصَار):

دەست گرتن لەسەر پەراسوو قەدەغەكراوە لە نوێژدا، هاوەڵی خۆشەویست ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: (نَهَى أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ مُخْتَصِرًا)[(١)] واتە: پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەست گرتنی لەسەر پەراسوو لەكاتی نوێژ كردندا قەدەغە كردووە، پێشەوا نەوەوی دەفەرمووێت: بۆیە قەدەغە كراوە، كرداری جوولەكەیە، وە كرداری ئەو كەسانەیە كەخۆیان بەزل دەزانن[(٢)] .

(٤) سەیركردنی ئاسمان (رَفْع الْبَصَر إِلَى السَّمَاءِ):

زۆرێك لە خەڵكی لە نوێژدا سەر بەرزدەكەنەوەو چاودەگێڕێت بەئاسماندا، بەڕاستی ئەم كردارە پێچەوانەی كرداری پێغەمبەری خوایە (ﷺ) وە هەڕەشەی توندی لەوكەسانە كردووە كە چاودەگێڕن بەئاسماندا، هاوەڵی خۆشەویست جابر(ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي الصَّلاَةِ أَوْ لاَ تَرْجِعُ إِلَيْهِمْ)[(٣)].

واتە: كەسانێك هەن لەنوێژدا سەریان بەرز دەكەنەوەو چاو دەگێڕن بەئاسماندا، یان واز دێنن، یان خوای گەورە چاوەكانیان لێ دەستێنێتەوەو بۆیان ناگێڕێتەوە .

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (١٢٢٠) و مُسْلِمٌ (١٢١٨) .
(٢) بڕوانە: (شَرْح النَّوَوِيّ على مُسْلِم (٣٦/٥) .
(٣) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (٩٦٥) .

قەدەغەلێکراوە کانی ناو نوێژ

(١)چاو نوقـاندن (تَغْمِيض الْعَيْنَيْن):

زۆرێك لەزانایان دەفەرموون چاو نوقاندن باش نییە لەنوێژدا، چونکە کرداری جولەکەکانە، (إِبْـنُ الْقَـيِّم) دەفـەرمووێ: چـاو نوقـانـدن لـەڕێ و ڕێبـازی پێغەمبەری خوا (ﷺ) نییە، بەڵام فەرموودەی ڕاست هەیە لـەبارەی سـەیر کردنـی پـەنجـەی شایەتومان لەتەحیاتـدا، لەکۆتاییـدا دەفـەرمووێ: ئـەگـەر شوێنی سوژدە سەرنج ڕاکێش بوو، وە خشوعی لەنوێژدا نەدەهێشت، ئـەوا چاونوقاندن دروستە [1] .

(٢) پاك کردنەوەی شوێنی سوژدە (تَسْوِيَةِ التُّرَابِ) **:**

پاك کردنەوەی شوێنی سوژدە کارێکی باش نییە لەنوێژدا، پێغەمبەری خـوا (ﷺ) ڕێگەی بە هیچ کەس نـەداوە لـە نوێـژدا بێـت و شـوێنی سـوژدە پـاك بکاتـــەوە، هـــاوەڵی خۆشەویـــست موعـــەیقیب (ڕەزای خـــوای لـــێ بـــێ) دەفەرمووێت: کابرایەك هاتە ناو مزگەوت نوێژی کرد، جا کاتێك کە سوژدەی دەبرد شوێنی سوژدەی پاك دەکردەوە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەکابراکـەی فەرموو:(إِنْ كُنْتَ فَاعِلاً فَوَاحِدَةً)[2] .

واتە: ئەگەر وات کرد (شوێنی سوژدەت پاککردەوە) تەنها جارێك بەسە .

(١) بروانە: پەڕتوکی (زاد المعاد (١/٣٨٣) .

(٢) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (١٢٠٧) و مُسْلِمٌ (١٢٢١) .

دەست نوێژ

مانای دەست نوێژ: (الْوضُوءُ: أَصْل الكَلِمَة مِن الوَضَاءَة، الحُسْنُ والنَّظَافَةُ)[1] .

لەزمانی عەرەبیدا بە واتای جوانی و پاك و خاوێنی و پوختەییە .

بەڵام لەشەرعی ئیسلامدا واتای شۆرینی ئـەو ئەندامانەیـە، کـە پـەروەردگار فەرمانی پێکردووین .

باوەڕداری خۆشە ویست: دەست نوێـژ بەخـشندەییو نیعمـەتی خـوای پـەروەردگارە بەسـەر ئـەم ئوممەتـەوە، جـا بەئەنجامـدانی چـەندین چاکەو خێریـان دەسـتگیرۆ دەبێتو چەندین تاوانیشیان دەسرڕدرێتەوەو پلەشیان پێـی بەرزدەبێتـەوە، بێگومـان فـەزڵ و گـەورەیی و پاداشـتی دەسـت نوێـژ گـەلێك زۆرە، بـە پـشتیوانی خـوای پەروەردگار هەندێکیان باس دەکەین، لەوانەش:

(١) هۆکارێکە بۆلێخۆش بوونی تـاوان:

هاوەڵی خۆشەویست زەید (خوای لێ ڕازی بێت) دەفـەرمووێت: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: (مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ لاَ يَسْهُو فِيهِمَـا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ)[2] واتە: هەر کەسێك بەجوانی دەست نوێژ بشۆرێت بۆ نوێژ، پاشان دوو ڕکات نوێژ بکات، بەمەرجێك زیکرەکانی بەجوانی تێدا بخوێنێت و مل کەچ بێت بەرامبـەر خـوای پـەروەردگار، وە سـەهوی تێدا نـەکات و داوای لێخۆشبوون بکات، ئەوا خوای پەروەردگار لەتاوانەکانی پێشوی خۆش دەبێت .

(١) بروانە: (لِسَان الْعَرَب) (١/١٩٤) وە مُخْتَارُالصِّحَاح (١/٧٤٠) وە جگە لەوانیش .

(٢) (حَسَن) أَخْرَجَه أَحْمَد(١٧٥١٧) وأبو دَاوُد(٩٠٥) وَحَسَّنَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح الْجَامِع(٦١٦٥) .

(٢) هۆكارێكە بۆ ناسینەوەی باوەڕدار لەڕۆژی دواییدا :

هاوەڵی خۆشەویست ئەبو هورەیرە(خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرموێت: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: (إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ)[1] .

واتە: بەڕاستی ئوممەتی من بانگ دەكرێن‌و دەناسرێنەوە لەڕۆژی دواییدا بەشوێنەواری دەست نوێژەكانیان، وە شوێنەواری دەست نوێژەكانیان ئەدرەوشێتەوە (دەم‌و چاوو دەست‌و قاچ سپین)، ووترا بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) چۆن لە ڕۆژیی دواییدا ئوممەتەكەت دەناسیتەوە لەكاتێكدا نەیانت بینیوە؟ فەرمووی: بە شوێنەواری دەست نوێژەكانیان[2] .

(٣) نیوەی باوەڕە :

هاوەڵی خۆشەویست ئەبو مالیكی ئەشعەری(خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرموێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (الطُّهُورُ شَطْرُ الإِيمَانِ)[3] واتە: پاك و خاوێنی‌و دەست نوێژ نیوەی باوەڕە، زانای پایە بەرز (ابْن الْعُثَيْمِين)(رَحِمَهُ اللَّهُ) دەفەرمووێت: پاكوخاوێنی‌و دەست نوێژ نیوەی باوەڕە، نیوەكەی تری باوەڕ بریتیە لە خۆڕازاندنەوە بەڕەوشتی جوان‌و كردەوەی چاك‌و باش[4] .

---

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (١٣٦) و مُسْلِمٌ (٥٧٩) .

(٢) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (٥٨٢) .

(٣) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (٥٣٣) .

(٤) بروانە: شَرْح رِيَاض الصَّالِحِينَ/ لِلشَّيْخِ الْعَلاَّمَة: مُحَمَّد بن صَالِح الْعُثَيْمين (رَحِمَهُ اللَّه) (٣/١٥١) .

(٤) تێپەڕ بوونی گوێ درێژ بەبەردەم نوێژدا :

هاوەڵی خۆشەویست ئەبو ذەری غیفاری(ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (تُعادُ الصَّلاَةُ مِنْ مَمَرِّ...الحِمَارِ)[1] .

واتە: نوێژ دووبارە دەكاتەوە ئەو كەسەی كە گوێ درێژ بە بەردەمیدا تێدەپەڕێت .

(٥) تێپەڕ بوونی ئافرەتی باڵغ بەبەردەم نوێژدا :

هاوەڵی خۆشەویست ئەبو ذەری غیفاری(ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (تُعادُ الصَّلاَةُ مِنْ مَمَرِّ... وَالمرْأَة)[2] .

واتە: نوێژ دووبارە دەكاتەوە ئەو كەسەی كە ئافرەتی بالغ بە بەردەمیدا تێدەپەڕێت .

(٦) تێپەڕ بوونی سەگی ڕەش بەبەردەم نوێژدا :

هاوەڵی خۆشەویست ئەبو ذەری غیفاری(ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: (تُعادُ الصَّلاَةُ مِنْ مَمَرِّ...وَالكَلْبِ الأَسْوَدِ)[3]

واتە: نوێژ دووبارە دەكاتەوە ئەو كەسەی كە سەگی ڕەش بەبەردەمیدا تێدەپەڕێت، چونكە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (الْكَلْبُ الْأَسْوَدُ شَيْطَانٌ) واتە: سەگی ڕەش شەیتانە .

---

(١) (صَحيح) أَخْرَجَهُ ابْن خُزَيْمَة(٨٣١) ابْن حِبَّانَ(٢٣٩١) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي السلسلة الصَحِيحَة(٣٣٢٣).

(٢) (صَحيح) أَخْرَجَهُ ابْن خُزَيْمَة(٨٣١) ابْن حِبَّانَ(٢٣٩١) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي السلسلة الصَحِيحَة(٣٣٢٣).

(٣) (صَحيح) أَخْرَجَهُ ابْن خُزَيْمَة(٨٣١) ابْن حِبَّانَ(٢٣٩١) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي السلسلة الصَحِيحَة(٣٣٢٣).

(٣) قسەكردن (الكَلاَم):

قسەكردن نوێژ بەتاڵ دەكاتەوە ئەگەر بەئەنقەست بێت، هاوەڵی خۆشەویست موعاویەی كوڕی حەكیم (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرموێت، جارێكیان نوێژم دەكرد، وە كابرایەك لە تەنیشتمەوە بوو، جا كابراكە پژمی، منیش پێم ووت (يَرْحَمُكَ اللَّهُ) خەڵكی ناو مزگەوتەكە هەموو سەیریان دەكردم، منیش وتم ئەو خەڵكە بۆچی وا سەیرم دەكەن، پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێمی فەرموو: (إِنَّ هَذِهِ الصَّلاَةَ لاَ يَصْلُحُ فِيهَا شَىْءٌ مِنْ كَلاَمِ النَّاسِ إِنَّمَا هُوَ التَّسْبِيحُ وَالتَّكْبِيرُ وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ)[1] واتە: ئەم نوێژە قسەكردنی خەڵكی تێدا دروست نییە، بەڵكو(سُبْحَانَ اللَّه) كردنو (اللَّهُ أَكْبَرُ) كردن و قورئان خوێندنە .

پێشەوا نەوەوی دەفەرمووێ: قەدەغەكراوە لەنوێژدا قسەكردن، جا ئەگەر ئەو قسەكردنە بۆ پێویستیش بێت، وە دەفەرمووێت: ئەگەر كەسێك لەنوێژدا بوو، وە ویستی كەسێك ئاگادار بكاتەوە ئەوا(سُبْحَانَ اللَّه) دەكات، ئەگەر پیاو بێت، بەلاّم ئەگەر ئافرەت بێت ئەوا لەناولەپی دەستی خۆی دەدات، لەكۆتایدا دەفەرمووێت: ئەمە بۆچونی هەموو(سَلَف وخَلَف)ـە[2]، بەلاّم ئەگەر كەسێك نەزانێتو ئاگاداری حوكمەكەی نەبێت، ئەوا نوێژەكەی بەتاڵ نابێتەوە[3] .

(١) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (١٢٢٧) .

(٢) **بڕوانە:** (شَرْح النَّوَوِيّ عَلى مُسْلِم (٥/٢١) **وە** (نَيْل الأَوْطَار (٢/٣٦٤) .

(٣) **بڕوانە:** الجامع الاحكام فقه السنة، للشيخ/ مُحَمَّد بْن صَالِح الْعُثيمين) (١/٣٨٩) .

(٤) ڕێگایەكە بەرەو بەهەشت :

هاوەڵی خۆشەویست ئەبوهورەیرە(خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەنوێژی بەیانیدا بەبیلالی فەرموو:

(يَابلاَلُ حَدِّثْنِى بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ عِنْدَكَ فِى الإِسْلاَمِ مَنْفَعَةً فَإِنِّى سَمِعْتُ اللَّيْلَةَ خَشْفَ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَىَّ فِى الْجَنَّةِ قَالَ بلاَلٌ مَا عَمِلْتُ عَمَلاً فِى الإِسْلاَمِ أَرْجَى عِنْدِى مَنْفَعَةً مِنْ أَنِّى لاَ أَتَطَهَّرُ طُهُورًا تَامًّا فِى سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ وَلاَ نَهَارٍ إِلاَّ صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطُّهُورِ)[1] واتە: ئەی بیلال پێم بڵێ بەو كردەوانەی كە كردووتە لەئیسلامدا وە لە هەموویان زیاتر ئومێدت پێیەتی، چونكە گوێم لە جوڵەی نەعلەكانت بوو لەبەهەشتدا، بیلال (خوای لێ ڕازی بێت) فەرمووی: كردەوەیەكی وام نەكردووە، بەلاّم هەركات لە شەودا یان لە ڕۆژدا دەست نوێژم شۆردبێت ئەوا نوێژم كردووە بەو دەست نوێژەوە .

(٥) بەردەوام بوون لە سەر دەست نوێژ نیشانەی تەواوێتی باوەڕە :

هاوەڵی خۆشەویست ئه وبان (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (وَلا يُحَافِظُ عَلَى الْوُضُوءِ إِلا مُؤْمِنٌ)[2] .

واتە: هیچ كەسێك بەردەوام نابێت لەسەر دەست نوێژ، مەگەر باوەڕدارێك باوەڕەكەی دامەزراوو ڕاستەقینە بێت .

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (١١٤٩) و مُسْلِمٌ (٦٢٧٤).

(٢) (صَحيح) أَخْرَجَه ابن مَاجَه (٢٧٧، ٢٧٨)وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي مِشْكَاة الْمَصَابِيح(٢٩٢).

(٦) هەر کەسێك بە دەست نوێژەوە بمرێت لەسەر فطرت مردووە:

هـــاوەڵی خۆشەویـــست بـــەڕائی کـــوڕی عـــازب (خـــوای لـــێ ڕازی بێـــت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی:

(إِذَا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وَضُوءَكَ لِلصَّلاَةِ، ثُمَّ اضْـطَجِعْ عَلَـى شِـقِّكَ الأَيْمَنِ، وَقُلِ اللَّهُمَّ أَسْـلَمْتُ نَفْـسِي إِلَيْـكَ، وَفَوَّضْـتُ أَمْـرِي إِلَيْـكَ، وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَهْبَةً وَرَغْبَةً إِلَيْـكَ، لاَ مَلْجَـأَ وَلاَمَنْجَـا مِنْـكَ إِلاَّ إِلَيْكَ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ، وَبِنَبِيِّكَ الَّـذِي أَرْسَـلْتَ، فَـإِنْ مُـتَّ مُتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَاجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَقُول)[1].

واتـە: ئەگـەر چوویتە سـەر جێگـەی نووسـتن، ئـەوا دەسـت نوێـژی نوێـژ بشۆرەو لەسـەر لای ڕاسـت ڕابکـشێ و پاشـان بڵـێ: خوایـە نەفـسی خـۆم تەسلیمی تۆکردو کاروباری خـۆمم دایـە دەسـت تـۆ، وە ڕووم کـردە تـۆو پـشتم بەسـت بـە تـۆ بـە ئومێدو بـە ترسـان لـە تـۆ، هـیچ حەشـارگەو شـوێنی ڕزگـار بوونێـك نییـە مەگـەر بـۆ لای تـۆ، بـاوەڕم هێنـا بەکتێبەکـەت کـە دات بەزاندۆتـە خـوارەوە، وە بـاوەڕم هێنـا بـەو پێغەمبـەرەی (ﷺ) کەناردووتـە، ئەگـەر بمریـت ئـەوا لەسـەر فیطـرەت دەمریت، با کۆتا شتێك بێت کە دەیڵێیت .

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٦٣١١) .

ئەوشتانەی نوێژ بەتاڵ دەکاتەوە

(١) **پێکەنین** (الضَّحِك):

زانایان هاو دەنگن لەسەر ئەوەی کە پێکەنین نوێژ بـەتاڵ دەکاتـەوە، بـەڵام زەردەخەنە نوێژ بەتاڵ ناکاتـەوە، وە زانایـان دەفـەرموون: زەردەخـەنـەش (مَكْرُوه)، چـونکە جـوان نییـە بـۆ کەسێك لەبەرامبـەر پـەروەردگاردا بێـتو پێبکەنێ، شیخ: (إِبْنُ الْعُثَيمِين) دەفەرمووێت: ئەگەر کەسێك پێکـەنین زۆری بۆ هێناو لەتوانای خۆیدا نەبوو خۆی پێنەدەگیرا یان حوکمەکـەی نـەزانێت، ئەوا نوێژەکەی بەتاڵ نابێتەوە، بەمەرجێك زۆر نەبێت[1] .

(٢) ئە نجام نەدانی ڕوکنێکی نوێژ:

بێگومـان نوێـژ پایـەی هەیـە، وەبەئـەنجام نـەدانی پایـەکانی نوێـژ بـەتاڵ دەبێتەوە، وەك نەخوێندنی سورەتی(فاتحا)یان ئـەنجام نـەدانی ڕوکوعو سوژدە) وە جارێکیان کابرایەك هاتە ناو مزگەوتەوە نوێژ بکات جا بەپەلـە نوێژی کردو ڕوکـوع وسـوژدەی بـەجوانی ئـەنجام نـەدەدا، جا پێغەمبـەری خوا(ﷺ) کاتێ بینیی فـەرمووی: نوێژەکـەت دووبـارە بکـەرەوە چـونکە تـۆ نوێژت نەکردووە[2].

(١) **بڕوانە**: مجموع فتاوى العلامة ابن باز(٣٤٤/٢٩) والجامع الاحكام فقه السنة، للشيخ: إبن عُثَيمين(٣٨٩/١) .

(٢) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٧٥٧) ومُسْلِمٌ (٨٨٣) .

زیکری دوای نوێژ (الأذْكَارِ بَعْدَ الصَّلاَةِ)

زیکرەکانی دوای نوێژ زۆرن، بەشێوەیەکی گشتی سوننەتە لەدوای نوێژە فەرزەکان ئەمانە بووترێت:

(١) یەك جار بووترێت: (اللَّهُ أَكْبَرُ)[١] .

(٢) سێ جار بووترێت: (اسْتَغْفَرَ اللَّهَ، اسْتَغْفَرَ اللَّهَ، اسْتَغْفَرَ اللَّهَ)[٢].

(٢) یەك جار بووترێت: (اللَّهُمَّ أَعنِّي عَلَى ذِكْرِك وَشُكْرِك وَحُسْنِ عِبَادَتك)[٣].

(٣) یەك جار بووترێت: (اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلام وَمِنْك السَّلام تَبَارَكْتَ يَاذَا الْجَلال وَالْإِكْرَام)[٤] .

(٤) یەك جار : (آيَة الْكُرْسِيّ)[٥] **بخوێنرێت** .

(٥) یەك جار سورەتی (الإِخْلاص) ﴿قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ﴾ **وە سورەتی:**(الْفَلَقِ) ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلْفَلَقِ﴾ **وە سورەتی:** (النَّاسِ)﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ﴾[٦]

جگە لە نوێژی بەیانیان، جونکە لە پاش نوێژی بەیانیان سێ جار دەخوێنرێت .

وە (٦) (٣٣) بووترێت: (سُبْحَانَ اللَّه) (٣٣)(الْحَمْد للَّه) (٣٣) (اللَّهُ أَكْبَرُ)، **وە یەك جار بووترێت** (لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)[٧] .

---

(١) ابن عَبَّاس (رضي الله عنه) دەفەرمووێ بە(اللَّهُ أَكْبَرُ) دەم زانی کە پێغەمبەر(ﷺ) لە نوێژ بووەتەوە(الْبُخَارِيّ(٨٤٢) .

(٢) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (١٣٦٢) .

(٣) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَبُودَاوُد (١٥٢٢) وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحِيح ا لتَّرْغِيب وَالتَّرْهِيب(١٥٩٦) .

(٤) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (١٣٦٣) .

(٥) (صَحيح) أَخْرَجَهُ الطَّبَرَانِيُّ والنَّسَائِيُّ، وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحِيح الْجَامِع (٦٤٦٤) .

(٦) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَبُودَاوُد والنَّسَائِيُّ وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحِيح الْجَامِع(١١٥٩) وفي الصحِيحَة(١٥١٤) .

(٧) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (١٣٨٠) .

(٧) مەلائیکەت داوای لێخۆشبوون بۆ کەسێك دەکات کەبەدەست نوێژەوە بخەوێت

هاوەڵی خۆشەویست ئیبنو عومەر(خوایان لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (طَهِّرُوا هَذِهِ الأَجْسَادَ طَهَّرَكُمُ اللَّهُ فَإِنَّهُ لَيْسَ عَبْدٌ يَبِيتُ طَاهِرًا إِلا بَاتَ مَلَكٌ فِي شِعَارِهِ لايَنْقَلِبُ سَاعَةً مِنَ اللَّيْلِ إِلا قَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِكَ فَإِنَّهُ بَاتَ طَاهِرًا)[١] واتە: لاشەتان پاکو خاوێن ڕابگرن خوا پاکتان بکاتەوە، چونکە هیچ بەندەیەك نییە بە پاکو خاوێنی و دەست نوێژ شەو بکاتەوە ئیللا مەلائیکەتێکی لەگەڵیدایە، وە هیچ کاتێك لەو شەوە ئەمدیووەو ئەو دیو ناکات، ئیللا ئەو فریشتەیە بۆی دەپاڕێتەوەو دەڵێت: پەروەردگار لەم بەندەیە خۆشببە، چونکە بەدەست نوێژ شەوی کردۆتەوە .

(٨) پلەی پێ بەرز دەبێتەوە:

هاوەڵی خۆشەویست ئەبو هورەیرە (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (أَلاَ أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَات؟ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ)[٢] واتە: ئایا پێتان ڕابگەیەنمو هەواڵتان بدەمێ بەشتێك کە پەروەردگار بەهۆیەوە تاوانەکانتان بسڕێتەوەو پلەتان بەرز کاتەوە؟ ووتیان بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەویش فەرمووی: دەست نوێژ شۆرین لەکاتی ناڕەحەتیدا .

---

(١) (حَسَن) أَخْرَجَهُ الطَّبَرَانِيُّ فِي الْمُعْجَم الْكَبِير وَحَسَّنَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحِيح الْجَامِع (٣٩٣٦)

(٢) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (٥٨٦).

چۆنێتی دەست نوێژ شۆرین بۆ نوێژ

دەست نوێژ: مەرجێکی سەرەکییە بۆ قـەبوڵ بـوونی نوێـژ، وە هـەر کەسـێك دەست نوێـژی نـەبێت ئـەوا نوێژەکـەی قـەبوڵ نابێـت، هـاوەڵی خۆشەویست ئیبنـو عومـەر(خوایـان لـێ ڕازی بێـت) دەفـەرمووێت: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویەتی: (لاَ تُقْبَلُ صَلاَةٌ بِغَيْرِ طُهُور)[1] واتە: نوێژی هیچ کـەس قـەبوڵ نابێت ئەگەر بەدەست نوێژەوە نەبێت، لە فەرموودەیەکی تـردا پێغەمبـەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (لاَ صَلاَةَ لِمَنْ لاَ وُضُوءَ لَهُ)[2]، واتـە: نوێـژی هـیچ کەس تەواو نییە ئەگەر دەست نوێژی لەگەڵدا نەبێت .

بێگومان دەست نوێژ پایە (رُكن) و پێویستی (واجب) و سوننەتی هەیە .

پایەکانی دەست نوێژ: هەرکەسێك پایەکانی جێ بـەجێ نـەکات ئـەوا دەست نوێژەکەی بەتاڵە[3] .

پێویستیەکانی دەست نوێژ: هەرکەسێك بەئەنقەسـتەوە نـەیکات ئەوا تاوان بار دەبێت بەڵام دەست نوێژەکەی بەتاڵ نابێتەوە .

سوننەتەکانی دەست نوێژ: هەرکەسێك جـێ بـەجێی نـەکات ئـەوا تاوان بار نابێت، بەڵام لەو خێرە بێ بەش دەبێت .

---

(١) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (٥٥٧) .

(٢) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُد(١٠١) وَابن ماجة(٣٩٩) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحِيح الْجَامِع (٧٥١٤) .

(٣) **بڕوانە** (صَحيح فِقه السُنة) (١/١١٣) .

(١٧) سەلام دانەوە (التَّسْلِيم) :

سەلام دانەوەی لای ڕاست ڕوکنی نوێژە، جـا هەرکەسـێك لەنوێـژدا سـەلامی لای ڕاست نەداتەوە نوێژەکەی بەتاڵـە، هـاوەڵی خۆشەویـست ئیمـامی عَلـي (ڕەزای خوای لێ بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (مِفْتَاحُ الصَّلاَةِ الطُّهُورُ وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ)[1] .

واتە: کلیلـی نوێـژ پـاك کردنەوەیـە (دەسـت نوێـژە)، وە حـەرام کردنیشی (مەبەست لە حەرام کردنی کـارو گوفتارێکـە کـە لـە نوێـژدا نییـە)، وە (الله اكبرُ)رە، وە سەلامدانەوەش حەڵاڵ کاری هەموو ئەوشـتانەیە کەلـە نوێـژدا قەدەغەی لێکراوە .

هەروەها سوننەتە بووترێت: (اَلسَّلام عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اَللَّه) .

بەلای ڕاست و چەپیشدا بەهەمان شێوە بوترێت .

وە هەندێك جار بـەلای ڕاسـتدا (وَبَرَكَاتــه) دەوترێـت، بـەڵام بـەلای چـەپدا (وَبَرَكَاته) ناوترێت .

---

(١) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَبُودَاوُد والتِّرْمِذِي وابن مَاجَه والنَّسَائِيُّ وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحِيح الْجَامِع (٥٨٨٥) .

١٦- پەنجە جوڵاندن لەتەحیاتدا :

پەنجــە جوڵانــدن لەتەحیاتــدا ســوننەتێکی پــیرۆزی پێغەمبــەری خوایــە (ﷺ) وە هاوەڵــە بــەڕێزەکان و شــوێن کــەوتوانیان پــەیڕەوی ئــەم ســوننەتە پیرۆزەیــان کــردووەو بــەردەوام بوونــە لەســەری، جــا لەســـەرەتای خوێنـدنی تەحیاتــدا پەنــچەی شــەهادە ڕوو دەکرێتــە قیبلـەو سـەیری دەکرێـت و دەجووڵێنرێـت و دووعـای پێـدەکرد، هـاوەڵی خۆشەویست وائیلی کوڕی حوجر (ڕەزای خوایان لێ بێت) دەفەرمووێت:
(رَأَيْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) ... وَرَفَعَ الَّتِي تَلِيهِمَا يَدْعُو بِهَا فِي التَّشَهُّدِ)[١] .
واتــە: بینـیم پێغەمبــەر (ﷺ) نوێــژی دەکـرد، لــە تەحیاتــدا پەنجــەی شــایەتومانی بــەرز دەکــردەوەو دەیجوڵانــدو دوعــای پــێ دەکــرد، وەئیبنــو عومــەر (ڕەزای خوایــان لــێ بێــت) دەفــەرمووێ: پێغەمبــەری خــوا (ﷺ) فەرموویەتی: (لَهِيَ أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنَ الْحَدِيدِ)[٢] .

واتە: پەنجە جوڵاندن لە تەحیاتدا قورسترە لەسەر شەیتان لەوەی کەبەئاسن لێی بدەیت .

(١) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَبُودَاوُد (٧١٦) وابن مَاجَه (٩١٢) وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي مِشْكَاة الْمَصَابِيح (٩١١) .
(٢) (حَسَن) أَخْرَجَه أَحْمَد (٦١٤٣) وَحَسَّنَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي مِشْكَاة الْمَصَابِيح (٩١٧) .

(١) **بوونی نیەت** (النِّيَّة):

هــاوەڵی خۆشەویــست عومــەر (خوایــان لــێ ڕازی بێــت) دەفــەرمووێت: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: (إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ)[١] .
واتــە: بــەدڵنیایی هــەموو کــردەوەو پەرستــشەکان بەنیەتــە، بــەڵام دەبێـت نیـەت بـەدڵ ئـەنجام بـدرێت، وتنـی نیـەت بـەزووبان، پێغەمبـەری خوا(ﷺ) نەی وتووە، بەڵکو زیاد کراوە لەدینداو تازە داهێنراوە[٢] .

(٢) **ناوی خوا هێنان** (التَّسْمِيَة):

پێویــستە لەســەرەتای دەســت نوێــژدا ﴿ بِسْمِ اللَّهِ ﴾ بکرێــت، چــونکە هـــاوەڵی خۆشەویـــست ئـــەبو هـــورەیرە (خـــوای لـــێ ڕازی بێـــت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی:
(لاَ وُضُوءَ لِمَنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ)[٣]
واتە: دەسـت نوێـژی هـیچ کـەس تـەواو نییـە، ئەگـەر نـاوی خـوای لەگەڵدا نەبێت و ناوی خوای لێ نەهێنێت .

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (١)و مُسْلِمٌ (٤٩٠٤) .
(٤) بڕوانە: پەرتوکی (رَوْضَةُ الطَّالِبِينَ) (١/٢٢٤).
(٣) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُد(١٠٢) وَابن مَاجَه(٣٩٧) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح الْجَامِع (٧٥١٤).

(٣) شۆرینی هەردوو ناو لە پی دەست (غَسْلُ الْيَدَيْنِ):

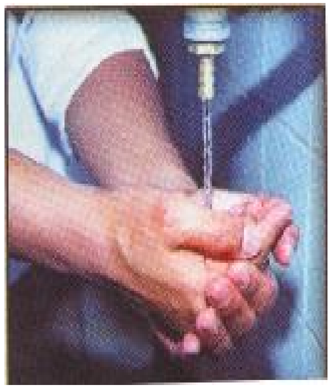

شۆردنی هەردوو ناو لەپی دەست سوننەتە لەسەرەتای دەست نوێژدا، هاوەڵی خۆشەویست مقدامی کوڕی معد یکریب (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرموویت: (أُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بِوَضُوءٍ فَتَوَضَّأَ فَغَسَلَ كَفَّيْهِ)[1] واتە: شتێکیان بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ) هێنا ئاوی تیدا بوو، پاشان دەست نوێژی گرتو هەردوو دەستی شۆری.

(٤) سیواك کردن (التَّسَوُّك):

سوننەتە لەگەڵ دەست نوێژدا سیواك بكرێت، هاوەڵی خۆشەویست ئەبو هورەیرە (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرموویت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی:(لَوْلاَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ مَعَ كُلِّ وُضُوءٍ)[2] واتە: ئەگەر لەسەر ئوممەتەکەم گران و نارەحەت نەبوایە، ئەوا فەرمانم پێدەکردن لەگەڵ هەموو دەست نوێژێکدا سیواکیان بکردایە.

(١) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَبو دَاوُد(١٢١) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني .
(٢) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَحْمَد(١٠١٨٦) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحِيح الْجَامِع (٥٣١٧) .

(١٥) دانیشتن بۆ تەحیات (التَّحِيَّات):

خوێندنی تەحیاتی کۆتایی ڕوکنێکە لە نوێژ، جا هەر کەسێك نەی خوێنێت نوێژەکەی بەتاڵە[1] وە سوننەتە لەسەر پێی چەپ دابنیشیتو پەنجەکانی پێی ڕاست بچەقێنیتە سەر زەویو دەستی چەپ بخەیتە سەر ڕانی چەپ، بەلاَم بۆ تەحیاتی چوار ڕکاتی پێی چەپ دەردەکرێتە دەرەوەو لەسەری دادەنیشرێت و بەدەستی چەپ ڕانی چەپ دەگریت و دەڵێیت: (التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلاَمُ عَلَيْكَ[2] أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ[3] اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ)[4] اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ[5] .

پاشان هەر دوعایەك بیەوێت پێی دەپاڕێتەوە، بێگومان تەحیات خوێندن شێوازی زۆرە، بڕوانە: چۆنێتی نوێژی پێغەمبەر (ﷺ) لەنوسینی زانای فەرموودەناس شێخ ئەلبانی (رحمه الله) .

(١) (صَحيح) أَخْرَجَهُ النَّسَائيُّ وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي الإِروَاء (٣١٩) .
(٢) کاتێك پێغەمبەری خوا(ﷺ) وەفاتی کرد صەحابەکان لەتەحیاتدا دەیان ووت: (السَّلامُ عَلَى النَّبِيِّ) بۆ زیاتر شارەزا بوونت بڕوانە: چۆنێتی نوێژی پێغەمبەر(ﷺ) لەنوسینی زانای فەرموودەناس شێخ ئەلبانی(رحمه الله).
(٣) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٨٣١) و مُسْلِمٌ (٨٩٥) .
(٤) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٣٣٧٠) و مُسْلِمٌ (٩٠٧) .
(٥) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٨٣٢) و مُسْلِمٌ(١٣٢٥) .

(١٤) سەر بەرز کردنەوە لەسووژدە (رَفْعُ الرَّأْسِ مِنْ السُّجُود):

سەر بەرز کردنەوەو ڕاست کردنەوەی پشت لەسوژدە ڕوکنێکە لە نوێژ .

وە بە ئەنجام نەدانی نوێژ بەتاڵ دەبێتەوە، هاوەڵی خۆشەویست ئیبنو مەسعود (ڕەزای خوایان لێبێت) دەفەرمووێت پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (لاَ تُجْزِئُ صَلاَةُ الرَّجُلِ حَتَّى يُقِيمَ ظَهْرَهُ فِي الرُّكُوعِ والسجُود والسُّجُود)[١] .

واتە: نوێژی هیچ کەسێك تەواو نییە ئەگەر پشتی لەدوای سوژدە ڕاست نەکاتەوە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی:

(إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلاةِ ... ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِساً)[٢] .

واتە: ئەگەر هەستایت بۆ نوێژ ... پاشان لە سوژدە هەڵبسەوە تاوەکو بە تەواوی پشتت ڕاست دەبێتەوە .

وە سوننەتە سێ جار بوترێت: (رَبِّ اغْفِرْ لِي رَبِّ اغْفِرْ لِي)[٣] .

---

(١) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَبوداوُد والتِّرمِذي وابن ماجَه والنَّسائِيُّ وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحِيح الْجَامِع (٧٢٢٥) .

(٢) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٦٦٦٧) و مُسْلِمٌ (٨٨٤) .

(٣) بۆ زیاتر شارەزا بوونت بڕوانە: چۆنێتی نوێژی پێغەمبەر(ﷺ) نوسینی شێخ ئەلبانی (رحمه الله) .

(٥) ئاو لەدەم ڕادان (الْمَضْمَضَة) **:**

پێویستە لەکاتی دەست نوێژدا ئاو بکرێتە ناو دەمو دەربکرێتەوە.

هاوەڵی خۆشەویست ئیمامی عَلِي (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرموێت:

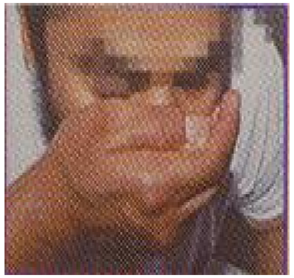

(أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) تَوَضَّأَ فَمَضْمَضَ ثَلاثًا)[١] .

واتە: پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەست نوێژی شۆری ئنجا سێ جار ئاوی لەدەمی ڕادا .

(٦) ئاو لەلوت ڕادان (الإِ سْتِنْشَاق) **:**

پێویستە لەکاتی دەست نوێژدا ئاو بکرێتە ناو لوت پاشان دەربکرێتەوە، هاوەڵی خۆشەویست ئەبو هورەیرە (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْعَلْ فِي أَنْفِهِ مَاءً ثُمَّ لْيَنْتَثِر)[٢] واتە: ئەگەر یەکێکتان دەست نوێژی

شۆری با ئاو بکاتە ناو لوتیو پاشان دەری بکاتەوە. سوننەتە سێ جار دووبارەی بکاتەوە هاوەڵی خۆشەویست عَلِيٍّ (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: (أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) تَوَضَّأَ... وَاسْتَنْشَقَ ثَلاثًا) واتە: پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەست نوێژت شۆری و سێ جار ئاوی لە لوتی ڕادا .

---

(١) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُد(١٠٠) وَابن مَاجَه(٤٠٤) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني .

(٢) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (١٦٢) و مُسْلِمٌ (٥٥٩) .

(٧) شۆرینی دەم وچاو (غَسْل الْوَجْه):

شۆرینی دەم و چاو ڕوكنێكە لە دەست نوێژ، ئنجا هەركەسێك نەی شۆرێت، ئەوا دەست نوێژەكەی بەتاڵە، خوای پەروەردگار دەفەرمووێت:

﴿فَٱغۡسِلُواْ وُجُوهَكُمۡ﴾ [المائدة: ٦] واتە: ڕوومەت و دەم و چاو تان بشۆرن .

وە سوننەتە كە سێ جار دوو بارە بكرێتەوە، هاوەڵی خۆشەویست مقدامی كوڕی معد یكریب (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: (أُتِيَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) بِوَضُوءِ فَتَوَضَّأَ..وَغَسَلَ وَجْهَهُ ثَلاثاً)[1]

واتە: ئاوی دەست نوێژیان بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ) هێنا جا كاتێك كەدەست نوێژی گرت سێ جار ڕوومەت و دەمو چاوی شۆری .

پێویستە پیاوان دەست بخەنە ناو ڕیشیانەوەو ژێر چەناگەیان تەڕبكەن

هاوەڵی خۆشەویست ئەنەس (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت:

(أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) كَانَ إِذَا تَوَضَّأَ أَخَذَ كَفًّا مِنْ مَاءٍ فَأَدْخَلَهُ تَحْتَ حَنَكِهِ فَخَلَّلَ بِهِ لِحْيَتَهُ وَقَالَ هَكَذَا أَمَرَنِي رَبِّي)[2] .

واتە: پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەست نوێژی بگرتایە، ئەوا بەچنگی ئاوی بۆ ژێر چەناگەی دەبرد و دەستەكانیشی دەخستە ناوڕیشی، وە دەی فەرموو: بەم شێوەیە پەروەردگارم فەرمانی پێكردوم .

(١) (صَحِيح) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُد(١٢١) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي .

(٢) (صَحِيح) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُد(١٤٥) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح الْجَامِع (٤٦٩٦) .

(١٣) سوژدە بردن (السُّجُود):

سوژدە بردن ڕوكنێكە لەنوێژ، وە بەئەنجام نەدانی نوێژ بەتاڵ دەبێتەوە، پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱرۡكَعُواْ وَٱسۡجُدُواْ﴾

واتە: ئەی باوەڕداران ڕوكوعو سوژدە بەرن لەنوێژدا، هەروەها پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی پێكردووە . فەرموویەتی: (إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلاة ...ثُمَّ اسْجُدْ حَتَى تَطْمَئِنَّ سَاجِداً)[1] واتە: ئەگەر هەستایت بۆ نوێژ... پاشان سوژدە ببەو تێیدا بمێنەرەوە تاوەكو لاشەت بەتەواوی لەجوڵە دەكەوێت، وە دەبێت سوژدە بردن لەسەر حەوت ئەندام ببرێت ، هاوەڵی خۆشەویست ئیبنو عەبباس (ڕەزای خوایان لێ بێ) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: (أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ الْجَبْهَةِ – وَأَشَارَ بِيَدِهِ عَلَى أَنْفِهِ – وَالْيَدَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ)[2] واتە: فەرمانم پێكراوە كە سووژدە بەرم لەسەر حەوت ئەندام (نێوچەوان، بەدەستی ئاماژەی بۆ لوتی دەكرد هەردوو دەستو ناولەپ، وە ئەژنۆكان، وەلێواری پێیەكان، وە سوننەتە سێ جار بوترێت: (سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلَى وبحمده)[3] .

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٦٦٦٧) ومُسْلِمٌ (٨٨٤) .

(٢) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٨١٢) ومُسْلِمٌ (١٠٩٨) .

(٣) بۆ زیاتر شارەزا بوونت بڕوانە: چۆنێتی نوێژی پێغەمبەر(ﷺ) نوسینی شێخ ئەلبانی (رحمه الله) .

(١٢) سەر بەرز کردنەوە لەڕوکوع بردن (رَفَعَ رَأْسَهُ مِنْ الرُّكُوعِ):

ڕاست بوونەوە لە ڕوکوع ڕوکنێکە لەنوێژ، وە بەئەنجام نەدانی نوێژ بەتاڵ دەبێتەوە، هاوەڵی خۆشەویست ئیبنو مەسعود (ڕەزای خوای لێ بێ)

دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی:
(لاَ تُجْزِئُ صَلاَةُ الرَّجُلِ حَتَّى يُقِيمَ ظَهْرَهُ فِي الرُّكُوعِ)[1]
واتە: نوێژی هیچ کەسێك تەواو نییە ئەگەر پشتی لەدوای ڕوکوع تەواو ڕاست نەکاتەوە، هەروەها پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی:
(إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلاةِ ... ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَعْتدِلَ قائماً)[2]
واتە: ئەگەر هەستایت بۆ نوێژ ... پاشان هەڵسەوە تاوەکو بەتەواوی پشتت ڕاست دەبێتەوەو ڕێك دەبیتەوە، سوننەتە لەگەڵ پشت ڕاست کردنەوەدا هەردوو دەست بەرز بکرێتەوەو بووترێت: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ) .
واتە: پەروەردگار ستایشی ئەو کەسەی بیست کە ستایشی کرد .
دوعاو پاڕانەوەی هەڵسانەوە لەڕوکوع زۆرە [3].

---

(١) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَبُودَاوُد والتِّرْمِذي وابن مَاجَه والنَّسَائِيُّ وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحيح الجامع (٧٢٢٥) .
(٢) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٦٦٦٧) ومُسْلِمٌ (٨٨٤) .
(٣) بۆ زیاتر شارەزا بوونت بڕوانە: چۆنێتی نوێژی پێغەمبەر(ﷺ) نوسینی شێخ ئەلبانی (رحمه الله) .

(٨) شۆرینی هەردوو دەست لەگەڵ ئانیشکەکان(غَسْلَ الْيَدَيْنِ إِلَى الْمَرَافِقِ):

شۆرینی هەردوو دەست تاکو ئانیشکەکان ڕووکنێکە لە دەست نوێژ هەرکەسێك نەی شۆرێت دەست نوێژەکەی بەتاڵە، پەروەردگار دەفەرمووێت: ﴿وَأَيۡدِيَكُمۡ إِلَى ٱلۡمَرَافِقِ﴾ واتە: هەردوو دەستان بشۆرن تاکو

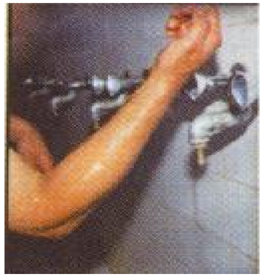

ئانیشکتان، وە سوننەتە سێ جار دووبارە بکرێتەوە .
هاوەڵی خۆشەویست مقدامی کوڕی معد یکریب (رضي الله عنه) دەفەرمووێت: (أُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بِوَضُوءٍ فَتَوَضَّأَ... وَغَسلَ ذِرَاعَيْهِ ثَلاَثًا)[1] واتە: ئاوی دەست نوێژیان بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ) هێنا، جا کاتێك دەست نوێژی گرت سێ جار باڵی شۆری، وە سوننەتە لەپێشدا لای ڕاست بشۆردرێت، هاوەڵی خۆشەویست ئەبو هورەیرە (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (إِذَا تَوَضَّأْتُمْ فَابْدَءُوا بِمَيَامِنِكُمْ)[2] واتە: ئەگەر دەست نوێژ تان شۆری، ئەوا لە پێشدا لەلای ڕاستەوە دەست پێ بکەن، دایکی باوەڕداران خاتوو عَائِشَةَ (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێش خستنی لای ڕاستی پێ خۆش بوو، لە پێڵاو لە پێکردنو سەر شانەکردنو خۆ شۆرینو دەست نوێژ گرتندا، وە لە هەموو کارەکانی تریدا، (مُتَّفَق عَلَيْهِ).

---

(١) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُد(١٢١) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني .
(٢) (صَحيح) أَخْرَجَهُ ابن ماجه (٤٠٢) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحِيح الْجَامِع (٤٥٤) .

(٩) دەستی تەڕ بەسەردا هێنان (مَسْح الرَّأْس):

دەستی تەڕ بەسەردا هێنان (مَسْح) ڕوکنێکە لە دەست نوێژ، ئنجا هەرکەسێك ئەنجامی نەدات دەست نوێژەکەی بەتاڵە، خوای پەروەردگار

دەفەرمووێت: ﴿وَٱمۡسَحُواْ بِرُءُوسِكُمۡ﴾ [المائدة: ٦]

واتە: دەستی تەڕ بەسەرتانا بهێنن .

وە دەبێت مەسح کردن هەموو سەربگرێتەوە .

هاوەڵی خۆشەویست عەبدوڵای کوڕی یەزید (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەستەکانی تەڕ دەکردوو بەسەریدا دەی هێنا، جا لەپێشی سەرییەوە دەستی پێ دەکرد تاپشتی سەری، پاشان هەردوو دەستی دەگێڕایەوە بۆ ئەو شوێنەی کەلێیەوە دەستی پێکردبوو[1] .

(١٠) دەستی تەڕ بەناو گوێچکەدا هێنان (مَسْحِ الأُذُنَيْن):

دەبێت هەردوو دەست تەڕبکرێتو پاشان ناو هەردوو گوێچکەی پێ تەڕ بکرێت، هاوەڵی خۆشەویست ئەبو ئومامە (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: (الأُذُنَانِ مِنَ الرَّأْسِ)[2] واتە: هەر دوو گوێ بەشێکە لەسەر، **وە دە بێت ناو گوێچکەو دەرەوەی پێ تەڕ بکرێت .**

---

(١) (صَحيح) أَخْرَجَه التِّرْمذِي (٣٢) ابن مَاجَه(٤٣٤) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي مِشْكَاة الْمَصَابِيح(٣٩٣) .

(١) (صَحيح) أَخْرَجَه التِّرْمذِي (٣٧) ابن مَاجَه(٤٤٤) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني في الصَّحِيحَة (٣٦) .

(١١) ڕوکوع بردن (الرُّكُوع):

ڕوکوع ڕوکنێکە لەنوێژ، ئینجا هەرکەسێك ئەنجامی نەدات ئەوا نوێژەکەی بەتاڵە، پەروەردگار دەفەرمووێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱرۡكَعُواْ﴾ الحج: ٧٧ واتە: ئەی باوەڕداران لەنوێژدا ڕکوع بەرن. پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ ... ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا)[1] واتە: ئەگەر هەستایت بۆ نوێژ ...

پاشان ڕوکوع ببەو تێیدا بمێنەرەوە تاوەکو لاشەت لە جوڵە دەکەوێت .

هەروەها دەبێت هەردوو دەست لەسەر ئەژنۆکانت دابنێی، چونکە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (وَإِذَا رَكَعْتَ فَضَعْ رَاحَتَيْكَ عَلَى رُكْبَتَيْكَ)[2]

واتە: ئەگەر ڕوکوعت برد، ئەوا ناو لەپەکانت لەسەر ئەژنۆکانت دابنێ .

وە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: لە ڕوکوعدا گەورەیی خوای پەروەردگارتان دەرببڕن، وە سوننەتیشە لەڕوکوعدا سێ جار بووترێت: (سُبْحَانَ رَبِّي الْعَظِيم وبحمده) یان (سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي)[3]

واتە: پاکیو بێ گەردی بۆ تۆیە، پەروەردگار سوپاسو ستایش شایستەی تۆیە، پەروەردگار لێم خۆشببە .

---

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٦٦٦٧) ومُسْلِمٌ (٨٨٤) .

(٢) (صَحيح) أَخْرَجَه التِّرْمذِي (٨٥٩) وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحِيح ا لتَّرْغِيب وَالتَّرْهِيب (١١٥٥) .

(٢) بۆ زیاتر شارەزا بوونت بڕوانە: چۆنێتی نوێژی پێغەمبەر(ﷺ) نوسینی شێخ ئەلبانی (رحمه الله) .

(١٠) خوێندنی سورەتی فاتیحا (قِرَاءَة الْفَاتِحَةِ):

خوێندنی سورەتی فاتیحا لەهەموو ڕکاتێکدا ڕوکنێکە لە نوێژ، جا هەر کەسێك نەی خوێنێت ئەوا نوێژەکەی بەتاڵە، هاوەڵی خۆشەویست عوبادەی کوڕی صامت(ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (لاَ صَلاَةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ) [١] واتە: نوێژی هیچ کەس قەبوڵ نییە ئەگەر سورەتی فاتیحای تێدا نەخوێنێت، وە لەفەرمودەیەکی تردا ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی (مَنْ صَلَّى صَلاَةً لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِأُمِّ الْقُرْآنِ فَهْيَ خِدَاجٌ - ثَلاَثًا - غَيْرُ تَمَامٍ) [٢] واتە: هەرکەسێك نوێژ بکات و سورەتی فاتیحای تێدا نەخوێنێت، ئەوا نوێژەکەی قەبوڵ نییە، وەسێ جار دووبارەی دەکردەوەو دەی فەرموو تەواو نییە .

﴿ بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿١﴾ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢﴾ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٣﴾ مَٰلِكِ يَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿٤﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿٥﴾ ٱهْدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ ٱلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ﴿٧﴾ ﴾

وە سوننەتیشە لەدوای سوورەتی فاتیحا قورئانی تر بخوێنرێت جا سورەتێك بێت یان چەند ئایەتێك .

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٧٥٦) .

(٢) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (٩٠٤) .

(١١) شۆرینی هەردوو پێ لەگەڵ قولە پێ (غَسْل الرِّجْلَيْنِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ):

شۆرینی هەردوو پێ لەگەڵ قولە پێەکاندا ڕوکنێکن لە دەست نوێژ، ئینجا هەرکەسێك نەی شۆرێت دەست نوێژەکەی بەتاڵە، خوای پەروەردگار دەفەرمووێت: ﴿ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى ٱلْكَعْبَيْنِ ﴾ [المائدة: ٦] واتە: هەردوو پێتان بشۆرن تاکو قولەپێتان، وە پێویستە پەنجەی دەست بخرێتە ناو پەنجەی پێیەکانەوە بۆ ئەوەی نێوان پەنجەکان تەڕبێت، هاوەڵی خۆشەویست لەقیطی کوڕی صەبرە (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی:

(إِذَا تَوَضَّأْتَ فَخَلِّلِ الأَصَابِعَ)[١] واتە: ئەگەردەست نوێژت شۆری بۆ نوێژ، ئەوا پەنجەکانی دەستت بخەرە ناو پەنجەکانی پێتەوە .

بڕوانە وێنەکە ←

(١) (صَحِيح) أَخْرَجَه التِّرْمِذِي (٣٨) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح الْجَامِع (٤٥٣) .

پاڕانەوەی دوای دەست نوێژ:

(١) هاوەڵی خۆشەویست عومەری کوڕی خەتاب (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: هەر کەسێك دەست نوێژ بشۆرێت بەچاکی پاشان بڵێت: (أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِى مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِى مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ فُتِحَتْ لَهُ ثَمَانِيَةُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ)[١] واتە: شایەتی دەدەم جگە لە (اللَّهُ) هیچ پەرستراوێکی تری حەق نییە کە شایانی پەرستن بێت، وە محمد (ﷺ) بەندەو ڕەوانەکراوی ئەوە، خوایە بم گێڕیت لە تەوبەکارانو پاك و خاوێنان، ئەوا هەشت دەرگاکەی بەهەشتی بۆدەکرێتەوە لەکامیانەوە بیەوێت دەچێتە ژوورەوە.

(٢) هاوەڵی خۆشەویست ئەبو سەعید (خوای لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (مَنْ تَوَضَّأَ فَقَالَ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ كُتِبَ فِي رَقٍّ ثُمَّ طُبِعَ بِطَابَعٍ فَلَمْ يُكْسَرْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ)[٢] واتە: هەر کەسێك دەست نوێژ بشۆرێت، پاشان بڵێت: پەروەردگار پاکیو بێگەردیو ستایش بۆ تۆیە، شایەتی دەدەم هیچ پەرستراوێکی تری حەق نییە کە شایانی پەرستن بێت جگە لە تۆ، داوای لێخۆشبوونت لێ دەکەمو دەگەڕێمەوە بۆلات، ئەوا لە پەڕەیەکدا بۆی دەنووسرێتو پاشان بۆی مۆر دەکرێت هەتا ڕۆژی دوایی ناشکێتو هیچیشی لێ نایەت.

---

(١) (صَحيح) أَخْرَجَه التِّرمِذي (٥٥) وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحِيح الْجَامع (٦١٦٧).
(٢) (صَحيح) أَخْرَجَه الْحاكم وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني في الصَّحِيحَة (٢٣٣٣).

دوعای دەست پێکردنی نوێژ زۆرن، لەوانەش:

أ. (سُبحانك اللهُمَّ وبحمدِكَ وتَبارَكَ اسْمُك وتعالى جَدُّكَ ولا إله غيرُكَ).

واتە: خوایە پاکی و بێ گەردی و ستایش بۆ تۆیە، وە ناوی تۆ پیرۆزبێت و گەورەیی و دەسەڵاتت بڵند بێت، وە هیچ پەرستراوێك نیە بەحەق شایانی پەرستن بێت جگەلە تۆ.

ب. (الحَمدُ لله حَمْداً كَثيراً طَيبَا مُبارَكَاً فيهِ).

واتە: سوپاس و ستایش بۆ خوا سوپاسێکی زۆری پاکی پیرۆزبێ.

د. (اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلاً).

واتە: پەروەردگار گەورەیە، وە سوپاسی زۆر بۆ پەروەردگار، وە پاکی و بێ گەردی بۆ پەروەردگار لە بەیانیان و ئێوارانداا.

ج. (وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ حَنِيفاً مُسْلما وَمَا أَنَاْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلاَتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَاْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ)[١]

واتە: ڕووم کردە ئەو خوایەی کە ئاسمانەکان و زەوی بەدیهێناوە بە پاکی، وە من لەهاوبەش دانەران نیم، بەڕاستی نوێژو سەربڕینو ژیانو مردنم تەنها بۆ پەروەردگاری جیهانیانەو بەوە فەرمانم پێکراوەو من لە موسڵمانانم.

---

(١) بۆ زیاتر شارەزا بوونت بڕوانە: چۆنێتی نوێژی پێغەمبەر (ﷺ) لەنوسینی زانای فەرموودەناس شێخ (مُحَمَّد نَاصِر الدِّين الأَلْبَاني) (ڕەحمەتی خوای لێ بێت).

(٨) دەست گرتن لە نوێژدا :

پێویستە لەنوێژدا دەستی ڕاست لەسەر دەستی چەپ دابنرێت وەلەسەر سینگ ڕابگیرێت، هاوەڵی خۆشەویست وائیلی کوڕی حوجر (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: (صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) وَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى يَدِهِ الْيُسْرَى عَلَى صَدْرِهِ) [١] .

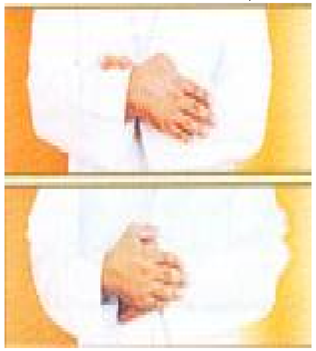

واتە: نوێژم کرد لەگەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) جا دەستی ڕاستی لەسەر دەستی چەپی دادەناو لەسەر سینگی ڕایدەگرت، وە لە فەرموودەیەکی تردا بەدەستی ڕاستی دەستی چەپی دەگرت . هەردوو شێوازەکە سوننەتە[٢] .

(٩) دوعای دەست پێکردنی نوێژ (دُعَاء الإسْتِفْتَاح):

سوننەتە نوێژ دەست پێ بکرێت بەچەند دوعایەك کە سوپاس و ستایشی خوای تێدا بکرێت، پێغەمبەری خوا (ﷺ) نوێژی دەست پێدەکرد بەچەند دوعایەکی جۆراو جۆر کە تێیدا سوپاس و ستایشی پەروەردگاری دەکرد .

(١) (صَحِيح) أَخْرَجَهُ اِبْن خُزَيْمَة (٤٧٩) وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي إِرْوَاءِ الغَلِيْل(٣٥٢) .

(٢) بۆ زیاتر شارەزا بوونت بڕوانە: چۆنێتی نوێژی پێغەمبەر(ﷺ) لەنوسینی زانای فەرموودەناس شێخ (مُحَمَّد نَاصِر الدِّين الأَلْبَانِي) (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) .

وشك كردنەوە دوای دەست نوێژ (التَّنْشِيف بَعْد الْوُضُوء):

دایکی باوەڕداران عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: (كَانَ لَه خِرْقَةٌ يُنَشِّفُ بِهَا بَعْدَ الْوُضُوءِ)[١] واتە: پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەستەڕێکی پەڕۆی پێ بوو لەدوای دەست نوێژ خۆی پێ ووشك دەکردەوە.

تێبینی : ئەگەر کەسێك ئاوی دەست نەکەوت یاخود ترسی ئەوەی هەبوو بە بە کارهێنانی ئاو زیان بەلاشەی دەگات ئەوا دەتوانێت تەیەمموم بکات. جا ئەو تەیەممومە بۆدەست نوێژ بێت یان بۆ خۆشۆرین بێت، پەروەردگار لەقورئانی پیرۆزدا دەفەرمووێت: ﴿فَلَمْ تَجِدُواْ مَآءً فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا فَٱمْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ﴾ [المائدة: ٦] .

واتە: ئەگەر ئاوتان دەست نەکەوت (بۆ خۆشۆرین یان بۆ دەست نوێژ) ئەوا تەیەمموم بکەن لەسەر زەوییەکی پاك، هەردوو دەستتان بەزەویدا بهێنن پاشان بەدەم و چاوو دەستاندا .

بەدڵنیایی تەیمموم کردن یەکێکە لەنیعمەتەکانی خوای پەروەردگار بەسەر بەندەکانیەوە، بە تایبەت بۆ ئەوکەسانەی کە نەخۆشن و ناتوانن ئاو بەکار بهێنن، بێگومان خوای پەروەردگار داوایەك لەبەندەکانی ناکات کە لەتوانایاندا نەبێت .

(١) (صَحِيح) صَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح الْجَامِع (٤٨٣٠) وَفِي الصَّحِيحَة(٢٠٩٩) .

چۆنێتی تەیەمموم کردن:

پێغەمبەری خوا (ﷺ) بە عەماری کوڕی یاسری (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرموو: هەردوو ناو لەپی دەستت بەزەویدا بهێنەو پاشان فوی پێدا بکەو بە ڕوومەت و دەم و چاوو دەستەکانتدا بهێنە [1] .

هەروەها هاوەڵی خۆشەویست عیمرانی کوڕی حوصەین (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) کابرایەکی بینی دووری گرتبوو نوێژ لەگەڵ خەڵکیدا بەجەماعەت ناکات، ئینجا پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێی فەرموو: ئەی کابرا چی وای لێکردیت کە نوێژمان لەگەڵدا نەکەیت؟ کابراکەیش وتی: توشی (جەنابەت) لەش گرانی بوومە، ئاویشم دەست ناکەوێت، پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: تەیەموم بکە بە خۆڵی سەر زەوی جێگەی ئاو دەگرێتەوە)[2].

تێبینی:

بنەڕەت (أصل) لە تەیەمموم کردندا ئەوەیە کەجێگەی ئاودەگرێتەوە ئنجا هەر شتێك بەدەست نوێژ حەلاڵ بێت، ئەوا بەتەیەمومیش حەلاڵ دەبێت، وە دروستە پێش هاتنی کاتی نوێژ بکرێت، هەروەها دروستە بەیەك تەیەمموم زیاد لە نوێژێکیش بکرێت، جا نوێژی فەرز بێت یا سوننەت .

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٣٤٧) و مُسْلِمٌ (٨٤٤) .
(٢) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٣٤٨) و مُسْلِمٌ (١٥٩٥) .

(٦) سیواك كردن (التَّسوُّك):

سیواك كردن لەگەڵ هەموو نوێژێکدا سوننەتە، چونکە پێغەمبەری خوا(ﷺ) سیواك کردنی زۆر پێخۆش بوو بەڕادەیەك دەیفەرموو: ئەگەر لەسەر ئوممەتەکەم نارەحەت نەبوایە ئەوا فەرمانم پێدەکردن لەگەڵ هەموو نوێژێکدا سیواکیان بکردایە [1] .

(٧) دابەستنی نوێژ بەتەکبیرەی (اللَّهُ أَكْبَرُ):

دەست پێکردنی نوێژ بە(اللَّهُ أَكْبَرُ) ڕوکنێکە لە نوێژ هەر کەسێك ئەنجامی نەدات، ئەوا نوێژەکەی بەتاڵە، هاوەڵی خۆشەویست علی (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (إِنَّه لاَتَتِمُّ صَلاَةُ أَحَدِكُمْ حَتَّى ... ثُمَّ يُكَبِّرُ اللَّـهَ)[2] واتە: نوێژی هیچ کەسێکتان تەواونییە تاکو ... پاشان نەڵێ (اللَّهُ أَكْبَرُ)، وە سوننەتە هەردوو دەستی تێدا بەرز بکرێتەوە، هاوەڵی خۆشەویست ئیبنو عومەر(خوایان لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێ: (كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلاَةَ) واتە: پێغەمبەری خوا(ﷺ) ئەگەر نوێژی ئەنجام بدایە، ئەوا هەردوو دەستی بەرز دەکردەوە تا نزیك شانەکانی[3] .

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٨٨٧) .
(٢) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَبو دَاوُد (٨٥٨) وابن مَاجَة(٤٦٠) وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحيح الْجَامِع (٢٤٢٠) .
(٣) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٧٣٥) .

(٤) بوونی نییەت (النِّيَّة):

هاوەڵی خۆشەویست عومەر (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێ، پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: (**إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ**)[١] واتە: بەدڵنیایی هەموو پەرستشەکان بەنییەتە، بەلأم دەبێت نییەت بەدڵ ئەنجام بدرێت، وتنی بەزووبان، پێغەمبەری خوا(ﷺ) نەی وتووە بەڵکو زیاد کراوە لەدیندا و تازە داهێنراوە[٢] .

(٥) داپۆشینی عەورەت (سَتْرُ الْعَوْرَةِ):

داپۆشینی عەورەت مەرجێکە بۆ قەبوڵ بوونی نوێژ، جا هەرکەس نوێژ بکات و عەورەتی بەدەرەوە بێت ئەوا نوێژەکەی بەتاڵە، پەروەردگار دەفەرمووێت:

﴿يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ خُذُواْ زِينَتَكُمۡ عِندَ كُلِّ مَسۡجِدٖ﴾ واتە: ئەی نەوەی ئادەم لەنوێژدا پۆشاکێك لەبەر بکەن کە عەورەتتان دابپۆشێت، وە پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: عەورەتی پیاوان نێوان ناوك و ئەژنۆیەتی[٣] ، وە ئافرەتیش هەموولاشەی عەورەتە جگە لە (هەردوو دەست و دەموچاوی)، وە دەبێت ئەو پۆشاکەی لەبەری دەکات پاك بێت و لاشەی دەرنەخات، چونکە دایکی باوەڕداران عائیشة(ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: خوای گەورە نوێژ لە ئافرەتێکی پێگەیشتوو وەرناگرێت ئەگەر داپۆشراو نەبێت[٤] .

---

(١) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ (٥٥٧) .

(٢) بروانە: پەرتوکی (رَوْضَةُ الطَّالِبِينَ) (١/٢٢٤) .

(٣) (صَحيح) صَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح الْجَامِع (٥٥٨٣) .

(٤) (صَحيح) أَخْرَجَه التِّرْمِذي (٣٧٧) وابن مَاجَه (٦٥٥) وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح الْجَامِع (٧٣٨٣) .

ئەوشتانەی کەدەست نوێژی پێ بەتاڵ دەبێتەوە

(١) هەرشتێك لە پێش یان لە پاشەوە دەربچێت (الحَدَث):

هاوەڵی خۆشەویست ئەبو هورەیرە(ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (**لاَ تُقْبَلُ صَلاَةُ مَنْ أَحْدَثَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ**)[١] واتە: خوای گەورە نوێژ لەهیچ کەسێك قەبوڵ ناکات ئەگەر هەرشتیك لەپێشی یان لەپاشیەوە دەربچێت هەتاکو دەست نوێژ نەگرێتەوە .

(٢) خەوتن (النَّوْم):

ئەگەر کەسێك بخەوێت و ئاگای لەخۆی نەمێنێ، ئەوا دەست نوێژەکەی بەتاڵ دەبێتەوە، چونکە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی:

(**الْعَيْنُ وِكَاءُ السَّهِ فَمَنْ نَامَ فَلْيَتَوَضَّأْ**)[٢] واتە: چاو گرێی کۆمە جا هەر کەسێك خەوی لێکەوت و ئاگای لەخۆی نەما، ئەوا با دەست نوێژ بگرێتەوە.

تێبینی:

ئەگەر خەوتن دەست نوێژ بشکێنێت و بەتاڵی بکاتەوە، ئەوا لە هۆش چوون و نەمانی عەقڵ پێشتر دەست نوێژ دەشکێنێت و بەتاڵی دەکاتەوە، چونکە لەهۆش چوون زیاتر مرۆڤ بێ ئاگا دەکات .

---

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (١٣٥) و مُسْلِمٌ (٥٣٦) .

(٢) (صَحيح) أَخْرَجَه ابن مَاجَه (٤٧٧) وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح الْجَامِع (٤١٤٩) .

(٣) دەست بەر زەکەر کەوتن بەئارەزووەوە (مَسّ الذَّكَر):

ئەگەر کەسێك دەستی بەر زەکەری کەوت، ئەوا دەست نوێژەکەی بەتاڵ دەبێتەوە، بوسرەی کچی صەفوان (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (مَنْ مَسَّ ذَكَرَهُ فَلْيَتَوَضَّأْ)[١] .

واتە: هەر کەسێك دەستی بەر زەکەری کەوێت، ئەوا با دەست نوێژ بشۆرێتەوە. بەمەرجێك ئەو دەست بەرکەوتنە بە ئارەزووەوە بێت [٢] .

(٤) خواردنی گۆشتی ووشتر (اكْل لَحْمِ الإِبِل):

هەرکەسێك گۆشتی ووشتری خوارد، ئەوا بادەست نوێژ بشۆرێتەوە، هاوەڵی خۆشەویست جابر (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: پیاوێك پرسیاری کرد لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەربارەی دەست نوێژ گرتن لە گۆشتی وشتر؟ ئەویش فەرمووی: (نَعَمْ فَتَوَضَّأْ مِنْ لُحُومِ الإِبِل)[٣] .

واتە: بەڵێ دەست نوێژ بگرنەوە لە خواردنی گۆشتی وشتر .

---

(١) (صَحيح) أَخْرَجَه أَحْمَد (٧٢٧٥) وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح الْجَامِع (٦٥٥٤).

(٢) **بڕوانە:** تمام المِنَّة للشَّيْخ الأَلْبَاني (ص: ١٠٣).

(٣) أَخْرَجَه مُسْلِمٌ (٨٢٨) .

(٢) وەستان بە پێوە (الْقِيَام):

پێویستە لەسەر موسڵمان بەپێ وە نوێژە فەرزەکان ئەنجام بدات، پەروەردگار دەفەرمووێت: ﴿وَقُومُواْ لِلَّهِ قَٰنِتِينَ ٢٣٨﴾ [البقرة: ٢٣٨] .

واتە: لەنوێژدا بەپێوە ڕابوەستن، هاوەڵی خۆشەویست عیمرانی کوڕی حوصەین (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (صَلِّ قَائِمًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى جَنْب)[١] واتە: نوێژ بەپێوە ئەنجام بدە، جا ئەگەر توانات نەبوو بەدانیشتنەوە، وە ئەگەر بەدانیشتنەوە نەتتوانی ئەوا بە ڕاکشانەوە.

(٣) دانانی بەربەست (السُّتْرَة):

پێویستە لەسەر موسڵمان لەکاتی نوێژکردندا بەربەستێك بۆ خۆی دابنێت بۆ ئەوەی هیچ شتێك بەبەردەم نوێژەکەیدا تێنەپەڕێت، پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەرکاتێك نوێژی بکردایە، فەرز یان سوننەت بەربەستێکی بۆ خۆی دادەنا وەفەرمانیشی کردووە بەدانانی بەربەست بۆ هەر کەسێك کەویستی نوێژ کردنی هەبێت هاوەڵی خۆشەویست ئەبوسەعید(ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيُصَلِّ إِلَى سُتْرَةٍ وَلْيَدْنُ مِنْهَا)[٢]

واتە: ئەگەر یەکێکتان نوێژی کرد با بەربەستێك بۆ خۆی دابنێت و لێی نزیك ببێتەوە، جا ئەو بەربەستە بەدیوار بێت یا بە دار یا بە پایەی مزگەوت .

---

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (١١١٧) .

(٢) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُد (٦٩٨) وابن مَاجَه (٩٥٤) وصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَانِي فِي صَحِيح الْجَامِع (٦٤١) .

(١) **ڕووکردنە کەعبە** (اسْتِقْبَال الْكَعْبَة):

دەبێت لە نوێژدا ڕوو لە کەعبە بکرێت لەبەر ئەوەی خوای پەروردگار دەفەرمووێت: ﴿فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِۚ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۥ﴾ (البقرة: ١٤٤) .

واتە: لەکاتی نوێژدا ڕوو بکەنە کەعبەی پیرۆز، پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەگەر نوێژی بکردایە ڕووی دەکردە کەعبەی پیرۆز، وە فەرمانیشی بەو کارە کردووە فەرموویەتی: (إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلاَةِ ... ثُمَّ اسْتَقْبِلِ)[١] .

واتە: ئەگەر هەستای بۆ نوێژ ئەوا ڕوو بکەرە کەعبە .

تێبینی: دروستە لەدوو حاڵەتدا ڕوو لەقیبلە نەکەیت، لەکاتی ترسدا وە لەنوێژی سوننەتدا ئەگەر لەناو سەیارەدا بووی یا بەسوارییەوە، پەروەردگار دەفەرمووێت: ﴿ فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا ﴾ واتە: ئەگەر ترسان ئەوا نوێژەکانتان بکەن جا بە پیادەبێت یان بەسواری بێت .

بەڵام ئەگەر کەسێك نەیزانی قیبلە لەکوێوەیە ئەوا دەبێت هەوڵ بداتو پرسیار بکات تاکو ئەیدۆزێتەوە، وەئەگەر نەیدۆزییەوەو نوێژی کرد ڕووەو جگە لە قیبلەو دوایی بۆی دەرکەوت ئەوا نوێژەکەی تەواوەو دووبارە کردنەوەی لەسەر نییە .

---

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٦٦٦٧) ومُسْلِمٌ (٨٨٤) .

چەند هەڵەیەك لەدەست نوێژدا

(١) **وتنی نییەت بەزووبان** (التَّلَفُّظ بِالنِّيَّةِ):

لەڕاستیدا تەنها فەرموودەیەکی (صَحِيح) نییە کە پێغەمبەری خوا(ﷺ) لەکاتی دەست نوێژ شۆریندا نییەتی بەزوبان وتبێت، وە هاوەڵەکانیش (ڕەزای خوایان لێ بێت) نەیان وتووە، بەڵکو ڕای چەند کەسانێکە لەم دواییەدا پەیدا بووە، وە ڕای کەسیش نابێت بەشەرع، چونکە باشترین و چاکترین ڕێباز ڕێبازی پێغەمبەری خوایە (ﷺ) .

(٢) **بێ ئاگایی لە تەڕ نەبوونی پاژنەی پێ** (الْغَفْلَة عَنْ غَسْل الأَعْقَاب):

پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەڕەشەی لەو کەسانە کردووە کە لە دەست نوێژ شۆریندا بێ ئاگان لە پاژنەی پێیان، هاوەڵی خۆشەویستی ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (وَيْلٌ لِلأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ، مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلاثًا)[١] .

واتە: تیاچوون یان ئاگری دۆزەخ بۆ ئەو کەسانەی کە لە کاتی دەست نوێژ شۆریندا پاژنەی پێیان تەڕناکەنو بێ ئاگان لێی، دوو جار یان سێ جار ئەمەی دووبارە کردەوە .

---

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٦٠) ومُسْلِمٌ (٥٧١) .

(٣) بەکارهێنانی ئاوی زۆر (الإِسْرَاف فِي الْمَاء):

ئیمامی بوخاری (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) لەسەرەتای کتێبەکەیدا باسێکی داناوە بەناوی (كِتَابُ الْوُضُوءِ) لەوێدا دەفەرمووێت: زانایانی ئیسلام پێیان ناخۆش بووە کە ئاو زۆر سەرف بکرێت بۆ دەست نوێژ شۆرین، **هەروەها** پێشەوا نەوەوی (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) دەفەرمووێت: (**وَأَجْمَعَ الْعُلَمَاء عَلَى النَّهْي عَنْ الْإِسْرَاف فِي الْمَاء وَلَوْ كَانَ عَلَى شَاطِئ الْبَحْر**) [1] .

واتە: کۆڕای زانایانی ئیسلام لەسەر ئەوەیە کەبەفیڕۆدانی ئاو کارێکی نادروستە ئەگەر لەسەر کەناری ڕووباریش بێت، وە هاوەڵی خۆشەویست ئەنەس (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: (**كَانَ النَّبِيُّ (ﷺ) يَغْسِلُ أَوْ يَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ إِلَى خَمْسَةِ أَمْدَادٍ، وَيَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ**)[2] .

واتە: پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەچوار مشت ئاو خۆی دەشۆری‌و بەمشتێك ئاو دەست نوێژی دەگرت .

(١) **بڕوانه**: (شَرْح النَّوَوِيّ عَلى مُسْلِم (٢/٤) .

(٢) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ (٢٠١) ومُسْلِمٌ (٧٣٥) .

چۆنێتی نوێژی پێغەمبەری خوا (ﷺ)

بێگومان نوێژ مەرج (شرط) و پایە (رُكن) و پێویستی (واجب) و سوننەتی هەیە.

مەرجەکانی: هەرکەسێك مەرجێك لە مەرجەکانی نوێژ جێ بەجێ نەکات، ئەوا نوێژەکەی بەتاڵە، وەکو ئەوەی بەبێ دەست نوێژ نوێژ بکات، یان ڕو نەکاتە قیبلە، وە یان لاشەو پۆشاکی پیس بێت، وە یان دانەپۆشینی عەورەت ...

پایەکانی نوێژ: هەرکەسێك پایەیەك لە پایەکانی جێ بەجێ نەکات، ئەوا نوێژەکەی بەتاڵە[1]، وەکو چونە ڕکوعو بەرزبوونەو، یان سوجدە بردن... بەڵام ئەگەر کەسێك هەڵەی کرد یان لێی تێك چوو، وە لە نوێژەکەیدا بیری کەوتەوە کە پایەیەکی جێ بە جێ نەکردووە، ئەوا دەتوانێت پێش سەلامدانەوە دوو سوجدەی سەهو ببات لە دوای تەحیاتی کۆتایی، چونکە هاوەڵی خۆشەویستی ثەوبان (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (**لِكُلِّ سَهْوٍ سَجْدَتَانِ**) [2] واتە: بۆ هەموو هەڵە کردنێك لە نوێژدا دوو سوجدە دەبرێت .

پێویستیەکانی نوێژ: هەرکەسێك بەئەنقەستەوە نەیکات، ئەوا تاوان بار دەبێت، بەڵام نوێژەکەی بەتاڵ نابێتەوە .

سوننەتەکانی نوێژ: هەرکەسێك جێ بەجێی نەکات، ئەوا تاوان بار نابێت، بەڵام لەو خێرە بێ بەش دەبێت .

(١) **بڕوانه** (صَحيح فِقه السُنة) (١١٣/١) .

(٢) (صَحيح) أَخْرَجَهُ أَحْمَد وأَبُو دَاوُد و ابن مَاجَه وَصَحَّحَهُ الشَّيْخ الأَلْبَاني فِي صَحِيح الْجَامِع (٥١٦٦) .